

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Vidmar Petković

**Medijsko poročanje o manjšinah:
primer izbranih v letih 2003 in 2004**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Vidmar Petković

Mentor: izr. prof. dr. Matej Makarovič
Somentorica: izr. prof. dr. Karmen Erjavec

**Medijsko poročanje o manjšinah:
primer izbranih v letih 2003 in 2004**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Gaji ...

za lepši svet ...

Medijsko poročanje o manjšinah: primer izbrisanih v letih 2003 in 2004

Pričujoče diplomsko delo kritično obravnava vlogo medijev pri reproduciranju diskriminatornega in rasističnega diskurza o izbrani manjšinski skupini – izbrisanih. Mediji in medijske reprezentacije imajo aktivno in močno vlogo pri konstruiranju prevladujoče interpretacije družbene realnosti predvsem zaradi diskurzivnega statusa resničnosti, obenem pa so iz istega razloga in množičnega dosega zelo primerni za razširjanje različnih ideologij. Mediji definirajo oblike javnega diskurza ter obseg polja javne komunikacije z izborom tem in virov. Analiza novinarskega poročanja izbranih slovenskih časopisov o izbrisanih razkriva prevlado elitnih uradnih virov informacij in visoko stopnjo rutiniziranosti novinarskega dela v treh od štirih analiziranih medijev. Glede na to, da imajo mediji veliko potencialno moč vpliva na javnost, kako ta razume določeno problematiko, sta imela retorika, ki so jo pri tem uporabljali viri informacij in diskurz, ki se je ob tem izoblikoval, tako realne posledice na izbrano manjšinsko skupino, in sicer izbrisane.

Ključne besede: mediji, diskurz, izbrisani, manjšine, diskriminacija.

Media coverage on minorities: the case of the erased in 2003 and 2004

The thesis critically investigates the role of the media in reproducing discriminatory and racist discourse on a specific minority group – the erased. Media representations, due to their discursive status of truth and their broad reach, possess an active and powerful role in construing the dominant interpretation of social reality. The media in their choice of sources and topics define modes of public discourse and the extent of public communication. The analysis of journalistic reporting of Slovene newspapers on the erased reveals the prevalence of elite official information sources and a high degree of ritualisation of journalistic work. This gives them potential power of influencing the public in their understanding of the issue of the erased. The rhetorics used as well as the discourse shaped in the process effectively had real consequences for the specific minority group of the erased.

Key words: media, discourse, the erased, minorities, discrimination.

KAZALO

1	UVOD	7
2	DRUŽBENA KONSTRUKCIJA REALNOSTI	10
2.1	Znanje	10
2.2	Jezik in znanje	11
3	MEDIJSKA KONSTRUKCIJA REALNOSTI	13
4	POLITIČNO KOMUNICIRANJE	16
5	REPREZENTACIJE	19
5.1	Konstruktivistični pristop k teoriji reprezentacije	19
5.2	Medijski diskurz	21
5.3	Novinarski diskurz	22
5.3.1	Norma objektivnosti	24
6	DISKRIMINACIJA	28
6.1	Diskriminacija	28
6.2	Predsodki in stereotipi	30
6.2.1	Predsodki in stereotipi ter socialna kategorizacija	31
6.3	Manjšine v medijih.....	33
7	ANALIZA MEDIJSKEGA POROČANJA O IZBRISU	36
7.1	Kronologija izbrisa	36
7.2	Vzorec in raziskovalna vprašanja.....	38
7.3	Metodologija	39
8	STATISTIČNA ANALIZA BESEDIL	41
9	DISKURZIVNA ANALIZA	53
9.1	Tekstualna analiza	53
9.1.1	Analiza tem.....	53
9.1.2	Analiza poimenovanj	56
9.2	Družbena analiza	58
10	SKLEP	61
11	LITERATURA	64

PRILOGE	71
Priloga A: Delo.....	71
Priloga B: Dnevnik.....	74
Priloga C: Mag.....	77
Priloga Č: Mladina.....	80

SEZNAM GRAFOV

Graf 8.1: Delež posameznih družbenih virov glede na medij.....	45
Graf 8.2: Delež družbenih virov (po medijih), ki zagovarjajo izbris.....	45
Graf 8.3: Delež družbenih virov (po medijih), ki nasprotujejo izbrisanim.....	46
Graf 8.4: Delež družbenih virov (po medijih), ki so neopredeljeni do problema izbrisa.....	46
Graf 8.5: Delež posameznih kanalov zbiranja informacij glede na medij.....	48
Graf 8.6: Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki zagovarjajo izbrisane.....	49
Graf 8.7: Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki nasprotujejo izbrisanim.....	49
Graf 8.8: Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki so neopredeljeni.....	50
Graf 8.9: Delež posameznih statusov virov v analiziranih medijih, ki so prišli do medijske objave po aktivni novinarski poti.....	51
Graf 8.10: Delež posameznih statusov virov v medijih, ki so prišli do medijske objave po rutinski novinarski poti.....	51
Graf 8.11: Delež posameznih statusov virov v medijih, za katere se ne ve, kako so prišli do medijske objave.....	52

1 UVOD

Ko je Slovenija leta 1991 vstopila v sistem parlamentarne demokracije, je zagotovila tudi pogoje za demokratično odločanje, pri čemer imajo dobro obveščeni državljani osrednje mesto. Da bi bili državljani dobro obveščeni, skrbi novinarstvo, ki redno oskrbuje družbo z družbeno pomembnimi informacijami, s prezentacijo aktualnih problemov, obenem pa bi morale predstavljati nekakšno platformo, na kateri lahko vsakdo pove svoje mnenje. Ker pa se sodobno novinarstvo vedno bolj pojavlja v različnih novih pojavnih oblikah upovedovanja, ga po mnenju Poler Kovačičeve (2004, 86) ne moremo več združiti s pojmom »klasičnega« razumevanja novinarskega diskurza. V času tržno naravnane novinarstva je namreč dobiček in ne človek tisti, ki je v središču zanimanja. Kakovostno novinarstvo zaradi tega izginja, z njim pa tudi teme, ki za (večinsko) javnost niso pomembne. Dharleen (v Poler Kovačič 2004, 102) opozarja, da smernice novinarstva v devetdesetih letih 20. stoletja tako v svetu kot tudi v Sloveniji vse bolj zabrisujejo razlike med novinarstvom in nenovinarstvom, saj postajajo prepustne za sorodne medijske dejavnosti, kot sta odnosi z javnostmi in oglaševanje. Zato danes vse pogosteje govorimo o psevdodogodkih (in ne o dogodkih), ki so zanimivi medijskim lastnikom in urednikom, saj ne zahtevajo velikih sredstev, zahtevajo pa manj časa, napora in znanja (Poler Kovačič 2004, 103). Tako imajo danes družbene elite prednostni dostop do medijev pri taki medijski »politiki« (van Dijk v Poler Kovačič 2004, 104), rutinizacija novinarskega dela pa takšno početje ne le potencira, temveč tudi opravičuje s tem, ko jih ima za zanesljive vire. Z uporabo »različnih« elitnih virov naj bi izpolnjevali eno najpomembnejših novinarskih norm, in sicer normo objektivnosti, ki od novinarja zahteva predstavljanje različnih stališč, pravilno razdeljen medijski prostor in enak dostop do medijskih kanalov. S tem se njihovo delo pogosto konča. Izven te trdno utrjene poti pa ostanejo zunaj vsi drugi glasovi, ki bi radi bili slišani.

Povezava med demokracijo in kapitalizmom je vidna tudi na ostalih področjih. Kapitalizem je po eni strani naravnana na transnacionalne imperitive, po drugi strani pa je ustvaril nacionalno državo in nacionalizem, ki je v nekdanjih multikulturnih državah, kamor sodi tudi Slovenija, oživil etnični nacionalizem med ljudstvi, ki so desetletja bila podrejena nadnacionalni sferi (glej Haralambos 2001, 722). Kljub vsemu je večina teh

držav tudi po razpadu bivših skupnih držav ostala multikulturalna, kar pomeni, da so etnično, versko, kulturno in jezikovno mešane. Da bi zagotovile polno uresničevanje človekovih pravic manjšinskih skupin, takšne države med drugim (ali predvsem) potrebujejo neodvisne medije, v katerih imajo svoj delež tudi avtohtone in neavtohtone manjšine. To je po prepričanju Makaroviča in Rončevića (2006, 45) še posebej pomembno v državah, v katerih so prisotne močne medetnične napetosti in konflikti, ker obstaja v takšnem okolju večja možnost izkoriščanja množičnih medijev v politične namene, saj lahko postanejo sredstva, prek katerih se popularne ideologije ne samo standardizirajo in relativno preprosto prenašajo, temveč tudi izkoriščajo v namene deliberativne politične propagande. Hall (v Haralambos 2001, 722) med drugim opozarja, da je v nekaterih državah poskus, da bi imeli eno samo nacionalno kulturo, vodil do razvoja odkrito rasistične desnice.

Množični mediji so zaradi množičnega dosega in svojega diskurzivnega statusa resničnosti ena najbolj plodnih podlag za razširjanje prevladujočih ideologij ter z njimi povezanega rasizma (glej Erjavec in Poler Kovačič 2007, 27–37). Značilnost in moč novodobnega rasizma je prav njegova diskurzivnost, kar pomeni, da se realizira v jeziku in govoru. Čeprav ni nasilen, to ne pomeni, da je v izločanju manjšin manj učinkovit. Prav nasprotno, lahko je še bolj učinkovit, če ga ljudje sprejemajo kot nekaj »normalnega«, »naravnega« in »zdravorazumskega«. V novem rasizmu niso manjšine biološko manjvredne, ampak imajo »drugačno kulturo«. In če so nekoč ljudje izražali predsodke in stereotipe v stikih s člani drugih družbenih skupin, jih danes kažejo tako, da se jim izogibajo (glej Erjavec in Poler Kovačič 2007, 36).

Kritično obravnavanje medijskih vsebin se zato zdi še posebej relevantno, ko gre za različne manjšinske skupine ljudi. Zaradi tega sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu analizirala novinarske prakse v Sloveniji in njihove učinke na podobo izbrane manjšine – izbrisane¹. Na podlagi konstruktivističnega pristopa teorije reprezentacije in ob predpostavki, da medijske vsebine pomembno vplivajo na

¹ Izraz izbrisani se nanaša na ljudi, ki so imeli v času slovenske osamosvojitve jugoslavansko državljanstvo in so bili večinoma rojeni v drugih republikah nekdanje Jugoslavije, živeli pa so Sloveniji. Po 40. členu zakona o državljanstvu RS so imeli vsi državljani drugih republik SFRJ s stalnim prebivališčem v Sloveniji pravico, da v šestih mesecih zaprosijo za državljanstvo. Tisti, ki si ga niso pridobili, so bili izbrisani iz registra stalnega prebivalstva Slovenije, zaradi česar so dobili naziv izbrisani.

posameznikovo predstavo določenih identitet s svojo diskurzivno in simbolno močjo, bom poskusila predstaviti, s katerimi diskurzivnimi strategijami (re)producirajo javna občila vladajoči diskurz o izbrani manjšini. Po van Dijkovem mnenju (1985, 81–83) so namreč mediji tisti, ki kot eno glavnih področij delovanja elit reprezentirajo manjšine kot takšne, ki »Nas« ogrožajo, medtem ko večina občinstva medijsko reprezentacijo »Mi« : »Oni« sprejema kot naravno, s čimer doživljajo »nas« v pozitivni, »njih« pa v negativni luči.

Na podlagi prebrane literature in s pomočjo dveh analiz (kritične diskurzivne analize in statistične analize besedil) bom potrdila oziroma zavrnila naslednjo hipotezo:

v analizi zajeti časopisi v svojem poročanju o izbrisanih reproducirajo predvsem diskurz politične elite, ki se je posluževala stereotipne in predsodkovne dihotomne delitve »Mi« : »Oni«. Izbrani mediji so legitimirali nestrpne prakse s takim načinom (ne)poročanja in prispevali k marginalizaciji že tako obrobne skupine (izbrisanih).

Struktura diplomskega dela in uporabljena metodologija

Diplomsko delo je razdeljeno na teoretični in praktični del. V začetnem delu bom pojasnila, kako vsakodnevno konstruiramo realnost in zakaj imajo danes množični mediji eno najpomembnejših vlog pri razširjanju različnih ideologij ter obenem pri konstruiranju vsakdana. V nadaljevanju bom opredelila pomen političnega komuniciranja in pojasnila, v kateri vlogi postanejo mediji njegov konstitutivni del in kdaj lahko govorimo o političnem komuniciranju kot o popačenem oziroma enosmernem komuniciranju. Glede na to, da je politično komuniciranje sestavljeno iz političnih, javnomnenjskih in medijskih diskurzov, bom v nadaljevanju bolj podrobno predstavila tudi značilnosti medijskega in novinarskega diskurza zaradi tematike diplomskega dela. Pred tem bom opredelila pomen reprezentacij in diskurzov: zakaj so ti konstitutivni za družbo in njene institucije ter zakaj so mediji pomembni pri njihovi prezentaciji. V zaključku teoretičnega dela bom predstavila tudi pojem diskriminacije, kateri so predpogoji, da do nje sploh pride, in zakaj je vloga medijev ena pomembnejših pri vključevanju diskriminatornih skupin v javno razpravo.

Teoretičnemu delu diplomskega dela bo sledila empirična analiza medijskega poročanja o izbrisu, ki bo temeljila na novinarskih prispevkih, ki se ukvarjajo s tematiko izbrisa, in sicer v časnikih Delu in Dnevniku ter tednikih Mladini in Magu v obdobju od aprila 2003 do aprila 2004. Pri analizi se bom oprla na kvantitativno metodo in različne pristope kvalitativne analize, raziskovalno poročilo pa bo sestavljeno iz dveh delov. V prvem delu bom predstavila statistično analizo besedil, in sicer glede na medij, tip medijskega izdelka in sogovornika. Pri tem me bo posebej zanimalo, kdo govori o izbrisanih (elitni viri, uradni ali neuradni viri) in na kakšen način vstopajo slednji v medijski prostor (po aktivni ali rutinski novinarski poti). Glede na to, da je to še posebej problematično za tiste žanre, ki se po konvenciji kažejo za objektivne (informativna novinarska zvrst), bom ta del analize naredila samo v tovrstnih prispevkih.

V drugem delu raziskovalnega poročila bodo predstavljeni rezultati kvalitativne analize vseh vsebin (informativna in interpretativna novinarska zvrst), ki so bile zajete v isti vzorec. Kvalitativna analiza medijskih prispevkov bo temeljila na osnovah kritične diskurzivne analize (KDA), ki je najbolj znana interdisciplinarna metoda kritične lingvistične analize in ki lahko z empirično jezikovno analizo prispeva k razreševanju družbenih vprašanj. KDA ima jasne politične cilje, saj razume diskurz kot osnovno sredstvo, s katerim so ljudje konstituirani kot posamezniki in družbeni subjekti. Njena prednost pred drugimi tekstualnimi analizami je, da lahko preučuje, kar je prisotno v besedilu in tudi tisto, česar ni (glej Erjavec in Poler Kovačič 2007, 41–42). Zaradi tega ne bom preučevala le pisanih besedil v analizi, temveč me bo zanimalo tudi tisto, kar v besedilu ne bo prisotno.

2 DRUŽBENA KONSTRUKCIJA REALNOSTI

2.1 Znanje

Razumevanje vsakodnevnega konstruiranja realnosti je za nas ključno, če želimo zajeti bistvo sveta, ki nas obkroža. Avtorja Berger in Luckmann (v knjigi Socialna konstrukcija realnosti) sta naredila velik premik v fenomenološki sociologiji prav s tem, da sta sociologijo znanja začela preučevati v okvirju vsakdanje konstrukcije realnosti. To sta dosegla z analizo na individualni ravni v svetu zdravorazumskega znanja (glej Čas 2004, 81–85). Zanimali so ju predvsem procesi, v katerih postanejo ne samo

»zdravorazumska«, temveč tudi ostala »znanja« družbeno priznana kot »realnost«. Avtorja razumeta *znanje* kot objektivizacijo subjektivnih procesov (in pomenov), iz katerih je zgrajen intersubjektivni svet². Zavest se pri tem giblje skozi različna področja realnosti, ki skupaj tvorijo svet. Realnost vsakdanjega življenja predstavlja za posameznika najvišjo realnost, ki jo je nemogoče ignorirati, saj se kaže kot že objektivizirana realnost in je prisotna »tukaj in zdaj«. To je realnost vsakdanjega življenja, ki se nam zdi, da obstaja tudi brez našega pojmovanja, čeprav se ob tem poraja vprašanje, ali je vse res tako neodvisno od nas.

Človekov odnos do sveta namreč zaznamuje odprtost do okolja, ki se zaradi svojega dvojnega odnosa³ vedno posreduje s pomočjo pomembnih »Drugih«. Še več, odprtost do sveta kot bistvo človeškega biološkega razvoja je vedno že prej pridobljena v družbenem redu, ki pa se utrjuje skozi institucionalizacijo in socializacijo kot objektivno veljavna resnica in se internalizira kot subjektivna realnost s prenašanjem na naslednjo generacijo (glej Berger in Luckmann 1988, 24). Avtorja poudarjata intersubjektivnost (1988, 28) kot izrecno kakovost vsakdanjega življenja, ki je možna zaradi družbene distribucije znanja. Vodeb (2003, 4) temu dodaja, da gre danes predvsem za medijski posredovano znanje. Družbena delitev dela je namreč terjala nastanek »distribucijskih kanalov« znanja, danes pa so eden temeljnih distribucijskih kanalov znanja prav mediji (Vodeb 2003, 7).

2. 2 Jezik in znanje

Tisto, kar nam zagotavlja potrebno objektivizacijo oziroma red, znotraj katerega ima vse pomen in kjer vsakdanje življenje dobi smisel, je jezik. Jezik je kot sistem glasovnih znakov⁴ najpomembnejši glasovni sistem za človeka, skupne objektivizacije v

² Prav intersubjektivni svet ostro ločuje vsakdanje življenje od ostalih realnosti, ki se jih zavedamo. To, da je svet vsakdanjega življenja prav tako realen za druge, kot za nas same, je bistvo vsakdanjega življenja, v katerem ne moremo obstajati brez interakcije z drugimi. Prav naravna drža, ki nam je skupna, je v svojem bistvu drža zdravega razuma, ker je skupna velikemu številu ljudi (Berger in Luckmann 1988, 31).

³ Na eni strani je naravno, na drugi pa človeško, kar pomeni, da sta družbeni in kulturni red njegov pomemben del (Berger in Luckmann 1988, 52).

⁴ Poseben, toda izredno pomemben primer objektivizacije je označevanje. Znak tukaj služi kot pokazatelj subjektivnih pomenov (Berger in Luckmann 1988, 41).

vsakdanjem življenju se vzdržujejo prav z jezikovnim označevanjem in je zatorej razumevanje jezika bistveno za razumevanje realnosti vsakdanjega življenja (Berger in Luckmann 1988, 42).

Jezik deluje znotraj določenih semantičnih polj kot vsota jezikovnih objektivizacij, ki pa določajo, kaj bo iz celotnega izkustva posameznika ali družbe ostajalo dlje in se tako akumuliralo in kaj se bo izbrisalo (Vodeb 2003, 3). Podobno zatrjuje tudi Vreg (2000, 50–51), ki razume jezik kot temeljno prvino simbolične interakcije, ki pa je uspešna takrat, kadar so aktualizirani isti pomeni simbolov v zavesti obeh komunikacijskih partnerjev. Pri tem pa moramo upoštevati, da ima vsak zalogo znakov, ki imajo različne doživljajske in izkustvene razsežnosti. Tako Vodeb kot Vreg zato poudarjata posameznikovo udeležbo pri družbeni zalogi znanja kot pomemben faktor.

»Družbena zaloga znanja vključuje znanje o našem položaju v svetu. Udeležba pri družbeni zalogi znanja omogoča umestitev posameznikov v določeni družbi. Družbena zaloga znanja razločuje realnost po stopnjah poznavanja in zagotavlja celovito informacijo o tistih področjih življenja, s katerimi se ukvarjamo« (Vreg 2000, 50–51).

Jezik kot znakovni sistem ima značaj objektivnosti in obenem zagotavlja možnost za stalno objektivizacijo izkustev. Jezik tudi tipizira ta izkustva tako, da jih s pomočjo splošnih kategorij povzamemo v izrazih, ki imajo pomen ne le za nas, temveč tudi za druge (Berger in Luckmann 1988, 44). Rutine vsakdanjega življenja zahtevajo tipizacijske sisteme, in sicer tipizacijo vseh vrst naravnih in družbenih dogodkov ter izkustev. Na ta način se tipizira tudi naravno »ozadje«, kjer družbena zaloga znanja predstavlja povezano celoto, ki nas oskrbuje z načini povezovanja raztresenih elementov našega znanja. Slednje ima zato »značaj orodja, ki nam utira pot skozi gozd in na ta način projicira ozek pas svetlobe na predmete pred nami in v naši bližini, medtem ko vse druge stvari ostanejo v temi« (Berger in Luckmann 1988, 49).

Znanje o vsakdanjem življenju je vselej skonstruirano na način relevanc, kar pomeni, da nekatere odnose določajo neki trenutni pragmatični interesi, druge pa družbeni položaj. Družbena zaloga znanja ima zato relevantno strukturo, kjer se z znanjem v vsakdanjem življenju vselej soočamo kot z družbeno distribuiranim. Se pravi, da ga posamezniki

posredujejo na različne načine. Prav zaradi tega je znanje o tem, na kakšen način se distribuira družbeno razpoložljiva zaloga znanja, pomemben del te zaloge (Berger in Luckmann 1988, 49–51).

Glede na to, da imajo množični mediji ključno vlogo v »preskrbi« ljudi z različnimi interpretacijami realnosti, v njihovi selekciji in podeljevanju statusa pomembnosti (glej Bašić-Hrvatin 1990, 106), je realnost, ki jo pri tem konstruirajo, osrednjega pomena za razumevanje družbenega dojemanja in konstrukcije družbene realnosti nasploh. Zato bom v nadaljevanju bolj podrobno predstavila značilnosti medijske konstrukcije realnosti.

3 MEDIJSKA KONSTRUKCIJA REALNOSTI

Realnost vsakdanjega življenja se kaže kot področje svetlobe: če so nekatera področja realnosti osvetljena, so druga nujno zasenčena. Nikoli ne moremo v celoti spoznati te realnosti. Poseben vidik je konstrukcija realnosti, ki jo »producirajo« množični mediji. Ponavadi izbirajo iz bazena informacij v svetu tiste informacije o dogajanjih, ki so v skladu z njihovim vrednostnim sistemom in politično ideologijo. Ta nova medijska realnost stereotipizira človekovo predstavo o dogajanju v svetu.

(Vreg 2000, 51)

Čeprav je uporaba pojma »medijska realnost« za nekatere sporna, ker naj bi na drugi strani predpostavljala obstoj »realne« realnosti, ki pa, kot smo videli v prejšnjem poglavju, pravzaprav ne obstaja, Drameova poudarja (1992, 849), da to še ni argument proti obstoju medijske realnosti. Pri tem pa meni, da na njeni drugi strani ni »prave« realnosti, pač pa množica drugih bolj ali manj enako pomembnih, upošteva vrednih realnosti, ki jih posamezniki ne le interpretirajo drugače, ampak jo dejansko tudi vidijo drugače (Radman v Drame 1992, 849).

Zato Drameova (1992, 850) zaradi lažjega pojmovanja postavlja novinarja⁵ v središče

⁵ Po Drameovi (1992, 853) so novinarji središčna točka medijske realnosti, ker se križajo pozornosti virov in naslovnikov prav prek novinarja. Novinar je edini, ki se v področju medijske realnosti neposredno usmerja k viru in naslovniku, oba pa se lahko usmerjata drug k drugemu le prek novinarja.

medijske realnosti in okoli njega gradi definicijo pojma medijske konstrukcije realnosti. Izhajajoč iz takšnega pojmovanja, medijsko realnost označi kot:

1. *del družbene realnosti* kot spleta objektivnih, simbolnih in subjektivnih⁶ realnosti kot realnosti, ki izhaja(jo) iz sveta vsakdanjega življenja kot intersubjektivnega sveta in kot sistema, in hkrati kot
2. *posebno realnost*, ki je za njene nosilce prav tako skupek objektivnih, simbolnih in subjektivnih realnosti. Konkretni posamezniki, ki jo oblikujejo, ki so sicer tudi del družbene realnosti, iz nje izhajajo in se vanjo vračajo, kar ima zanj realne posledice.

Pri tem Drameova ugotavlja (1992, 852), da medijska konstrukcija realnosti potemtakem zadeva umeščanje medijske realnosti v svet vsakdanjega življenja in procese »učinkovanja« medijskih vsebin na individualno percepcijo družbene realnosti.

V kolikšni meri pa bo ta učinkovala na posameznikovo konstrukcijo realnosti, je odvisno od izsekov, ki jih mediji posredujejo kot realnost. Čim večja je negotovost v razumevanju objektivne realnosti, čim bolj oddaljena je sfera pomembnosti, tem večja je odvisnost posameznika od uporabe medija (Bašić-Hrvatina 1990, 99).

⁶ Zaradi analitične natančnosti Bašić-Hrvatina (1990, 96–98) razlikuje tri tipe realnosti pri definiranju medijske konstrukcije realnosti in zatrjuje, da je »resnična« realnost skladnost med vsemi tremi tipi.

1. Objektivna družbena realnost je razumljena kot objektivni svet, ki eksistira zunaj posameznika in mu je nasproti kot dejstvo. Realnost, razumljena kot *par excellence*, ki ne potrebuje nobene nadaljne verifikacije, je skupna vsem članom družbe.
2. Simbolna družbena realnost pomeni kakršnokoli simbolno izražanje objektivne realnosti (umetnost). Obstaja več simbolnih realnosti, vsaka vsebuje svoj simbolni sistem, njihova vrednost pa se pri posamezniku razlikuje.
3. Subjektivna realnost definira področje, kjer objektivna in simbolna realnost predstavljata vir posameznikove lastne identitete; je osnova za družbeno akcijo in podeljuje obstoj objektivni realnosti kot tudi smisel simbolnim izrazom. Posameznik definira na podlagi lastnih interpretativnih kodov, kaj je zanj bolj ali manj pomembno. Zaradi tega je družbena realnost percipirana kot kontinuum distanc med elementi, ki imajo posebno mesto v vsakdanjem življenju.

Noelle Neumann (v Bašić-Hrvatini 1990, 102) dokazuje, da javno poudarjanje določenih mnenj v medijih sčasoma oblikuje napačno podobo in da so izražena mnenja obenem tudi dominantna mnenja ter tudi resnične teme javne diskusije. Na takšen »molčeči« konsenz se potem sklicuje družba v družbenem odločanju. Nastala situacija učinkuje tudi na posameznikovo oceno »mnenjskega vzdušja«. Takrat govorimo o spirali molka, ko zaradi strahu pred izolacijo nekatera mnenja sploh ne vstopijo v področje javne diskusije in se pridobi napačna slika »prevladujoče« objektivne realnosti. Spirala molka pomeni, da so manjšinska mnenja potisnjena v področje »molka« in ima tendenco naraščanja, ko so posamezniki v večji meri odvisni od medijskih definicij realnosti, vendar zaradi praviloma visokega soglasja med različnimi mediji ostaja manjšinsko mnenje medijsko nezaznamovano (prav tam 1990, 117).

Agenda-setting oziroma oblikovanje polja javne diskusije še dodatno vedno temelji na določenih pravilih in procesih (Bašić-Hrvatini 1990, 125), ali kot pravi Bourdieu (2001, 24), »če hoče neki dogodek postati predmet javne razprave, se mora vsaka akcija podvreči novinarski selekciji, se pravi cenzuri, ki jo novinarji izvajajo, ne da bi se je zavedli«. Drameova (1992, 855–857) kot najpomembnejše procese konstrukcije medijske realnosti izpostavlja:

1. zbiranje informacij – V osnovi sta vselej odnos in komunikacija med virom informacije ter novinarjem, njun odnos pa pomembno opredeljuje pozicija v družbeni in medijski realnosti, (ne)skladnost njunih interpretacij informacije, lastnih pozicij in odnosa ter tihi sporazum, kdo je sporočevalec.
2. selekcijo dogodkov – Ta je vedno odvisna od posameznikove omejene informacijske zmogljivosti, ki ni le fiziološka, temveč je tudi družbeno pogojena in odvisna od socialnega konteksta, in jo zaznamuje omejenost zmogljivosti komunikacijskega kanala, ki je lahko tudi posledica neenake distribucije komunikacijske moči. Merila selekcije dogodkov pa so nedvomno povezana tudi z ideologijo in percepcijo zakonitosti delovanja medijev (ideologija na individualni ravni ter pritiski delovnih rutin). Proces selekcije namreč opredeljuje nekatere dogodke *a priori* kot vredne pozornosti, zaradi česar se pogosto izenačujejo novinarjeve sheme interpretacije in relevantnosti s shemami

»pooblaščenih virov«. Drameova zato zaključuje, da imajo »novice«, ki bi lahko resno ogrozile »uradne« interpretacije »kaj se dogaja«, zelo majhne možnosti, da postanejo del medijske realnosti.

3. selekcijo dejstev – Je vselej vnaprej določena z naravnostmi novinarja in vira, novinarjevo perspektivo, delovnimi rutinami ipd. Ta zahteva produciranje številnih sporočil in s tem povezanost z določenimi stalnimi viri, ki pa vpletajo lastne filtre, interese in naravnosti v sporočena dejstva.
4. izbor žanra in uporabo jezikovnih sredstev – Določenost žanra nikoli ne izhaja iz dogodka samega, ampak je vedno odvisna od novinarjeve perspektive in njegovega razumevanja žanrovskih shem.

Novinarska sporočila so zato vedno subjektivno obarvana; so interpretacija in ne preslikava stvarnosti, ki je povzročila, da smo o določenem dogodku/pojavu poročali oziroma nismo in da smo o tem dogodku/pojavu poročali to, kar smo, in tako, kot smo (Manca Košir 1988, 653). Zaradi tega je prav od teh procesov (konstrukcije medijske realnosti) odvisno, na kakšen način vstopajo mediji v konstruiranje družbene realnosti (medijska konstrukcija realnosti).

4 POLITIČNO KOMUNICIRANJE

Ker je tematika izbrisa, s katero se ukvarjam v diplomskem delu, predvsem politično vprašanje, bom v tem poglavju pojasnila značilnosti in pomen, ki ga ima politično komuniciranje. Namreč, politično komuniciranje danes poteka za večino ljudi le posredno in prek množičnih medijev. Slednji določajo problematiko, obenem pa tudi ponujajo možne alternativne rešitve.

Wolton (v Bašić-Hrvatini 1990, 86) razume politično komuniciranje kot družbeni prostor, v katerem poteka izmenjava različnih diskurzov med tremi akterji, ki imajo legitimne pravice izražanja mnenj o političnih zadevah – med politiki, novinarji in javnim mnenjem. Pri tem je pomembno predvsem vprašanje kontrole informacij s strani močnih skupin (ekonomskih, političnih itn.), saj ta določa pogoje, ki o(ne)mogočajo

izražanje in javno uveljavljanje različnih mnenj (Bašić-Hrvatin 1990, 84).

Po Vregovem mnenju (1986, 651) se v sleherni družbi izrazijo notranja protislovja – kot posledica razrednih, socialnih, verskih, nacionalnih, manjšinskih ali drugih nasprotij v družbi – kot tudi v razmerju sil raznih komunikacijskih sistemov. Čeprav je v pluralistični družbi razporeditev komunikacijske moči bolj enakomerna, se tudi v tej kaže temeljna razporeditev na vladajoči razred in stranko (ali koalicijo) na oblasti ter »nevladajoči razred«, skupine manjšine kot politična opozicija. Takrat po Vregovem mnenju (prav tam) govorimo o konfrontaciji med dominantnim komunikacijskim sistemom vladajočega razreda in alternativnim protiideološkim komunikacijskim sistemom antagonističnega razreda, raznih družbenih ali nacionalnih skupin, političnih manjšin ali manjšinskih narodnih skupnosti.

Bašić-Hrvatinova (1990, 87) loči štiri tipe komuniciranja glede na pogoje izražanja mnenj, ki jih postavlja v odnos z (ne)demokratičnostjo družb:

1. Usmerjeno komuniciranje izhaja iz interesa vladajoče politike, da strukturira komunikacije ter prevladuje v sistemih, kjer so družba in njeni podsistemi podrejeni eni politični skupini ali stranki. Mnenjski pluralizem je iz politične komunikacije izključen.
2. O izkrivljenem komuniciranju govorimo, ko se interpretativne sheme, ki so v nasprotju z uradnim simbolnim svetom in uradnimi definicijami, ne morejo javno uporabljati brez sankcij. Javna diskusija je onemogočena, prav tako pa ni možno oblikovanje javnosti kot korekcijskega mehanizma države.
3. Prisilno komuniciranje je rezultat omejevanja javnega komuniciranja s strani ekonomsko ali politično močnih skupin. Vladajoča skupina prisilno vzpostavi komunikacijski odnos samo, kadar potrebuje javno potrdilo za svoje politično odločanje. V tovrstnem komuniciranju se interpretacije realnosti podrejajo »uradnim« definicijam.
4. Idealna komunikacijska situacija, za katero je značilno sporazumevanje in

upoštevanje vseh različnih mnenj, zahteva idealno stopnjo demokratičnosti v političnem komuniciranju, ki ob načelu splošne dostopnosti zahteva tudi splošno udeležbo v komuniciranju in oblikovanje javnosti kot relativno avtonomne sfere.

Teoretiki politične države govorijo o konceptu demokratičnega vladanja kot interakciji med javnim mnenjem in vlado, ob tem pa predpostavljajo, da teče dvosmerni tok komuniciranja med državljanom in vlado (glej Vreg 2000, 75). Vreg izpostavlja medije kot osrednjega posrednika ob državi, političnih strankah, interesnih skupinah in parlamentu (Vreg 2000, 77). Še več, meni, da so množični mediji⁷ danes prevzeli primarno nalogo komuniciranja družbe med seboj in tako izpodrinili vlogo medsebojnih odnosov in skupinskega komuniciranja. Mediji postajajo vedno bolj ekskluzivni in monopolni posredniki komuniciranja med državo in javnostjo, med voditeljem države in državljanom, med parlamentom in javnostjo (prav tam).

Imanentna funkcija množičnih medijev je tudi nadziranje politične in ekonomske elite. V tem procesu, zatrjuje Vreg (2000, 86), imajo ambivalentno vlogo – na eni strani tako odsevajo in branijo »voljo« javnosti, obenem pa ohranjajo tudi dobre stike z vlado in njenimi institucijami, ki so vir najpomembnejših informacij. Na ta način postajajo mediji del političnega komuniciranja. Po Layevem mnenju (v Vreg 2000, 87) zato komuniciranje izgublja naravo interakcijske menjave sporočil in dialoški odnos enakopravnih partnerjev ter se spreminja v »popačeno« komuniciranje – v model enosmerne komunikacije. Komuniciranje tako postane sredstvo, kako pridobiti, izvajati in utrditi oblastništvo.

Trditev, ki sem jo izpostavila v začetku tega poglavja, da je politično komuniciranje sestavljeno iz diskurzov, ki jih proizvajajo politiki, javno mnenje in mediji, zaradi teme diplomskega dela zahteva natančnejšo opredelitev predvsem medijskega diskurza. Ta je, kot bomo videli v nadaljevanju, specifične narave. Pred tem bom opredelila še pojma reprezentacij in diskurzov, izpostavila pa bom tudi pomen, ki ga imata za družbo in njene institucije.

⁷ Množični mediji so sredstva (posredniki, kanali), ki kvantitativno omogočajo povečevanje obsega produkcije sporočil – razširjajo krog sočasno komunicirajočih s premagovanjem časovne in prostorske distance med ljudmi (Košir 1988, 14).

5 REPREZENTACIJE

5.1 Konstruktivistični pristop k teoriji reprezentacije

Kot sem zapisala v drugem poglavju, je družbena realnost vselej odvisna od družbe same oziroma od njenih akterjev. To pomeni, da so realni pojavi vedno konstruirani, diskurzivna retorika s svojimi različnimi besedili pa je osrednji predmet in sredstvo družboslovne analize (Luthar 1996, 182). Konstruktivistična teorija namreč meni, da institucije in diskurzi vedno delujejo drug na drugega, kar Lutharjeva (1996, 187) razume implicirano na medije tako, da je medijska kultura na eni strani konstruirana z družbeno in s politično dinamiko, na drugi pa to isto dinamiko konstruira. Zaradi tega so reprezentacije tiste, ki so konstitutivne za družbo in njene institucije.

Po Hallu (2004, 34) so reprezentacije ključni del procesa, v katerem člani iste kulture proizvajajo in izmenjujejo pomena. Na ta način prenesemo miselni koncept drugim in ga naredimo za realnega s pomočjo jezika. Reprezentacije vključujejo dva enakovredna sistema. Prvi je sistem, v katerem vsakovrstni predmeti, ljudje in dogodki korelirajo z vrsto konceptov oziroma duševnih reprezentacij, ki jih imamo v glavi. Pomen je odvisen od sistema konceptov in podob, ki jih oblikujemo v naših mislih in ki nadomeščajo oziroma reprezentirajo svet. To nam omogoča, da o stvareh sploh govorimo. Čeprav delimo isti konceptualni zemljevid oziroma kulturo, pa nam ne zadošča. Sposobnost komuniciranja je nujno vezana na dostop in uporabo skupnega jezika, kar predstavlja drugi sistem reprezentacije, ki sodeluje v splošnem sistemu konstruiranja pomena.

Pri reprezentacijah gre za zapleten in kompleksen proces, ki ga ni moč poenostaviti. V kulturnih študijah je danes najbolj uveljavljen konstruktivistični pristop izpodrinil reflektivnega in intencionalnega. Jezik tako ne deluje zgolj kot ogledalo, ki odseva oziroma reflektira pravi pomen, že prisoten v svetu, ki ga ne moremo niti uporabljati enkratno, saj je bistvo jezika (komunikacija, odvisna od skupnih jezikovnih konvencij) vedno družbeni in nikakor zasebni sistem. Stvari po konstruktivistični teoriji nimajo

pomena, temveč pomen konstruiramo sami, in sicer z uporabo reprezentacijskih sistemov. Ne zanika obstoj materialnega sveta, trdi pa, da svet ne izraža pomena, temveč jezikovni ali katerikoli drug sistem, ki ga uporabljamo za reprezentacijo svojih (kulturnih) konceptov (glej Hall 2004, 46).

Foucault (v Hall 2004, 65) je preusmeril svoje zanimanje na proizvodnjo vednosti (namesto zgolj pomena) prek nečesa, kar je poimenoval diskurz (namesto zgolj jezik). S tem izrazom je mislil skupino izjav, ki zagotavljajo jezik, s katerim govorimo – način reprezentacije vednosti o nečem, o določeni temi v določenem zgodovinskem trenutku. Diskurz definira in proizvede objekte našega vedenja ter obvladuje način, na katerega lahko o neki temi govorimo in razmišljamo. Po tej definiciji je nujno tudi to, da izloči oziroma omeji tudi druge načine razmišljanja. Pri tem je viden tudi ideološki efekt družbenih reprezentacij, ki s svojo močjo izključevanja nekaterih identitet učinkujejo na to, da slednje obstajajo skoraj izključno le v imaginaciji in retoriki tistih, ki govorijo v njihovem imenu, v močnejših, imperialnih diskurzih pa postanejo tisti »Drugi« (Said v Poler Kovačič, 1995, 192). Poler Kovačičeva (prav tam) dodaja, da ima simbolna marginalizacija nekaterih identitet svoje materialne posledice – legitimacijo realne socialne marginalizacije. Diskurzivna praksa ima tako tudi pomembne ideološke posledice, saj lahko pomaga pri produkciji in reprodukciji neenakih odnosov moči med na primer družbenimi razredi, ženskami in moškimi ter etničnimi/kulturnimi večinami oziroma manjšinami, in sicer z načini reprezentacije stvari in pozicioniranja ljudi. Diskurz je tako lahko rasističen, seksističen ali pa poskuša prikazati nekatere predpostavke (najpogosteje napačne) o nekaterih vidikih družbenega življenja kot zgolj zdravorazumskih (Fairclough in Wodak v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 24).

Če se pri tem vrnemo k medijem, medijska kultura predstavlja javni prostor, kjer se odvija boj za to, katere agende, definicije in interpretacije, ki ji predstavljajo konfliktni diskurzi v medijih, bodo zmagale v določenem javnem prostoru. Ko medijska agenda z internalizacijo postane agenda občinstva, mediji definirajo družbeno realnost (Luthar 1996, 187–191). Po Fowlerju (1991, 122) obstajata dva razloga, zakaj imajo mediji pri posredovanju ideologije še posebej pomembno vlogo. Prvi razlog je zmožnost medijev, da istočasno sporočijo določeno stvar velikemu številu ljudi, drugi pa zajema dejstvo, da poročanje določenega medija vedno odseva določene interesno pogojene perspektive

zaradi ekonomskih in političnih okoliščin medijske industrije. Fowler (prav tam) zaradi tega meni, da morajo biti mediji deležni kritičnega obravnavanja.

5. 2 Medijski diskurz

Mediji so nepogrešljivega pomena, saj s svojim poslanstvom obveščanja javnosti predstavljajo nujen pogoj za delovanje demokracije. Medijski diskurz, ki ga pri tem proizvajajo, ni imanenten sam po sebi, temveč se vedno prepleta z ostalimi diskurzi. Realnost, ki jo pri tem reprezentira, je posledično produkt različnih diskurzov, ki delujejo hkrati (glej Vreg 2000, 60).

Zaradi takšne narave medijskega diskurza, v katerem poteka nenehen boj za prevlado različnih družbenih sil, razumemo medijski diskurz kot prizorišče za produkcijo in difuzijo ideologije (Erjavec in Volčič 2006, 305). Zaradi tega van Dijk (1995, 32) opozarja, da je moč medijskega diskurza treba razumeti predvsem v luči dostopa do medijev. Kdor ima dostop, ima moč, in to so predvsem elite⁸, ki pa potrebujejo množične medije kot sredstvo za izvrševanje ali legitimiranje svoje moči, saj lahko prav prek medijskega diskurza najbolj vplivajo na javno mnenje in ideologije (Poler Kovačič 2004, 14). Vpliv elit je še bolj opazen v situacijah, ki so neznane, problematične in ogrožajoče. Pri tem gre za urejanje družbene realnosti, ki je prej še ni bilo, ali pa za preoblikovanje pomena že obstoječih tendenc tako, da je oblikovanje novega odnosa predstavljeno kot družbeno sprejemljiva oblika odnosa, medtem ko je nezmožnost prevzemanja takega odnosa označena za družbeni odklon (glej Kuhar 2006, 123).

Gans (2003, 71) pri tem opozarja na dejstvo, da večja prisotnost v medijskem prostoru še ne pomeni večjega vpliva, zato raje govorimo o »potencialnih učinkih«, ki se bodo morda uresničili, ali pa tudi ne. Podobno trdi tudi Hall (v Kuhar 2006, 123), ko ugotavlja, da so tisti, ki niso neposredno vključeni v oblikovanje norm in definicij na

⁸ Beseda *elita* izvira iz latinske besede *eligere*, kar pomeni izbrati. V 16. stoletju je francoska beseda *l'élite* pomenila izbor. V 17. stoletju služi termin *elita* za opisovanje stvari posebne kakovosti. Kasneje pa se uporaba termina prenese na višje socialne skupine, pretežno višje plemstvo in izbrane vojaške posebnosti. Nadalje se pojem širi na ostala družbena področja (Žubrinić 1975, 15).

problematičnih področjih političnega življenja, odvisni predvsem od agentov, institucij in kanalov, ki imajo dostop do moči in so primarno sredstvo signifikacije, za pridobitev »delovnih definicij«. Mednje vsekakor spadajo tudi množični mediji. Hall pa vendarle poudarja, da mediji kljub vsemu v nas ne morejo vpisovati in vtiskovati pomenov in razlag, saj nismo mentalna *tabula rasa*, ampak imajo kljub temu integrativno, pojasnjujočo in legitimno moč, da oblikujejo in definirajo politično realnost.

Pri analizi medijskega diskurza bom izhajala iz Foucaultove teze (v Hall 2004, 65), v kateri sicer ne zanika obstoja realnosti onstran diskurza, pa vendar opozarja, da je odkritje realnosti dostopno edino skozi diskurz. Diskurzi (prav tam) niso ne resnični ne neresnični, pomembno pa je predvsem to, kako se producirajo efekti resnice znotraj diskurzov. Zanimanje je zato preusmeril na njegovo tektonsko produktivnost (kaj lahko dosežejo v terminih moči in vednosti) in strateško integracijo (katere okoliščine in pravila omogočajo njihovo uporabo v določenih primerih). Ta teza se zdi še posebej pomembna pri analizi novinarskega diskurza zaradi diskurzivnega statusa resničnosti, ki slednjega zaznamuje.

5.3 Novinarski diskurz

V nadaljevanju se bom osredotočila na novinarski diskurz, ki je imanentno medijski. Izraža se predvsem v informacijski funkciji medijev, pri čemer je informacija »negacija nedoločenosti« in je sporočilo, ki omogoča, da človek spozna nekaj, česar prej ni vedel. Je sporočilo, ki prinaša »novico« oziroma novo vedenje (Vreg 2000, 60). Koširjeva (1988, 11) definira novinarski diskurz kot govor, ki se dogaja v določenem času in prostoru, prepleta pa določene mehanizme, od jezikovnih do ideoloških.

Razlog za raziskovanje tega govora se nahaja predvsem v zavedanju, da novinarski izdelki niso odsev realnosti, ampak so novinarsko ustvarjeni družbeni in medijski konstrukt, so vedno podoba oziroma interpretacija, ki medijskim naslovnikom prikazuje »resnice« o »realnostih« kot Resnico o Realnosti »tam zunaj« (Poler Kovačič 2004, 7).

Interpretacija se dogaja vselej tudi med bralcem medijskega besedila in besedilom

samim. McNair (1998, 36) predstavlja štiristopenjski model učinkov novinarstva na naslovnika, ki so odvisni od:

1. kulturnega statusa sporočila (objektivno/subjektivno, nevtrarno/pristransko idr.),
2. kakovosti sporočila (estetske, tehnične idr.),
3. okolja sprejema (dostopa do pošiljateljnih jezikovnih, estetskih, ideoloških kod; dostopa do alternativnih virov informacij) in
4. razkodiranja sporočila (pravni, moralni, fizični pritiski na družbeno delovanje; kognitivni, psihološki, vedenjski, ideološki učinki).

McNair (1998, 57) pri tem izpostavlja kulturni status sporočila kot najpomembnejši učinek. Kulturna moč novinarstva in njegovi učinki namreč izhajajo iz diskurzivnega statusa resničnosti in iz njegove zmožnosti, da mobilizira zaupanje in strinjanje s pripovedovanjem zgodb, ki so verodostojne, ker so novinarske. Koširjeva (1988, 652) pojasnjuje, da je novinarski diskurz vpet v resničnost na dvojni način. Prvič je njen del v ontološkem smislu – s tem, da obstaja, da je v resničnosti, in drugič, da je njegova referenca oziroma da ima določen odnos do resničnosti. Ker pa ne obstajajo takšni množično-komunikacijski sistemi, ki bi bili avtonomni, temveč so vedno podsistemi dominantnih političnih in ekonomskih sfer, označuje Koširjeva (1988, 11) mit o novinarskem »objektivnem (s)poročanju« kot najpomembnejšo postavko pri preučevanju novinarskega diskurza, brez katerega pravzaprav ne obstaja. To potrjuje tudi van Dijk (1988, 86), ko pravi, da novinarstvo uspešno reproducira iluzijo resničnosti z normo objektivnega poročanja oziroma obveščanja javnosti, ki jo izražajo zahteve po uravnoveženosti virov in pogledov, njihovi raznolikosti, pa tudi preverljivosti oziroma razvidnosti.

Videz višje stopnje objektivnosti, ki pripada določenim žanrom, ustvarja oziroma omogoča (še) večje naslovnikovo zaupanje v resničnost in verodostojnost diskurza ter se na ta način posredno povečuje njegova potencialna moč (Poler Kovačič 2004, 84). Zaradi pomena, ki ga ima norma objektivnosti za novinarstvo, jo bom v nadaljevanju pojasnila bolj podrobno.

5. 3. 1 Norma objektivnosti

Teoretiki sodobne novinarske in komunikološke teorije razumejo konvencijo novinarske objektivnosti na različen način, enotni pa so si v tem, da je danes razumljena kot nedosegljiv cilj, poln paradoksov, a še vedno kot glavni smerokaz novinarskega (re)konstruiranja realnosti (Vobič 2008, 107).

Do razhajanj prihaja predvsem v razumevanju posledic sledenja objektivnosti. Ob tem, da jo razumejo kot mit oziroma nedosegljiv cilj, ali pa na drugi strani kot ideal, proti kateremu je vedno treba strmeti, so danes vedno številčnejši tisti, ki bi novinarstvo rešili objektivnosti, saj menijo, da se z vpetostjo novinarstva v razmerja oblasti ali moči rojeva paradoks novinarske objektivnosti – strmljenje k nepristranskosti pod masko novinarske objektivnosti gradi pristranskost v korist elitnih virov.

Bagdikian (1992, 180) tako meni, da norma objektivnosti preveč poudarja uradni govor, s čimer ne samo da podaja enako pomembnost v smislu, da so vsa izražena mnenja enakovredna (po intelektualni ravni ali nravstveni digniteti), temveč učinkuje tudi tako, da ostanejo medijsko nepokrita obsežna področja, ki so pomembna, vendar pa oblasti o njih ne govorijo. Pravilo objektivnosti oziroma uveljavljanje njegovih načel je namreč postavilo omejitve glede tega, o čem lahko novinarji poročajo in kdo jim lahko služi kot legitimen vir informacij, kar je omejilo avtonomijo novinarja in dostop javnosti do medijev. To nas vodi do zaključka, da so novice postale pristranske prav zaradi profesionalnih novinarskih standardov, ki imajo namen preprečiti pristranskost (Poler Kovačič 2004, 85).

Meyer (v Poler Kovačič 2004, 77) navaja štiri pragmatična pravila objektivnosti:

1. pravilo pripisovanja (navajanja virov informacij)

Novinar mora vsakemu dejstvu v zgodbi, ki ni očitno, pripisati vir. Tako lahko bralec sam presodi, ali in koliko naj zaupa določeni trditvi ali dejstvu. Pravilo je lahko nevarno, če novinar z njim pretirava oziroma pozabi na svojo odgovornost, da razišče tudi ozadje tistega, kar so povedali viri, in tako preveri veljavnost njihovih besed.

2. pravilo pridobivanja druge strani zgodbe

Od novinarja se pričakuje, da pri vsaki trditvi, ki ni preverljiva z neposrednim opazovanjem in glede katere obstajajo tudi drugačna stališča, le-te tudi navede. Ta praksa teži k ustvarjanju vzorca zgodbe, v kateri sta vedno dva pogleda, ne več in ne manj, toda realnost je pogosto precej drugačna. V zapleteni situaciji z mnogimi pogledi so nekateri neizogibno izgubljeni, ko novinar dopušča model z le dvema nasprotujočima si pogledoma. S tem pravilom je povezana še ena nezavedna predpostavka, in sicer da sta obe strani enako verodostojni. Pravilo vključuje tudi pravico do odgovora: ko v določenem mediju kritizirajo osebo ali institucijo, ji uredništvo rutinsko omogoča priložnost za odgovor. Če ni dostopna ali če noče odgovoriti, množični medij to objavi.

3. pravilo zagotavljanja enakega prostora

Nasprotujoče si skupine imajo praviloma enako količino prostora v mediju. Gre za poenostavitve, ki postane najočitnejša takrat, ko ima ena izmed strani brez dvoma manjšo objavno vrednost kot druga, ker je manj aktivna ali ima manj informacij.

4. pravilo zagotavljanja enakega dostopa

Pravilo zagotavljanja enakega dostopa se ukvarja z novicami, ki jih množični medij aktivno išče. Ima svojo pasivno nasprotno stran, zahteva pa, da imajo vsi interesi v skupnosti enako možnost za medijsko objavo.

Prav zaradi vseh naštetih pragmatičnih pravil in ne glede na to, kako pojmujeemo objektivnost, ne moremo mimo mesta virov informacij in rutinizacije novinarskega poročanja. Zaradi tega bom v nadaljevanju predstavila njihove značilnosti.

5. 3. 1. 1 Dostop = moč

Ker novice niso to, kar se je zgodilo, ampak to, kar kdo pravi, kaj se je zgodilo, pomeni, da je izbor virov ključnega pomena (Sigal 1973, 69) in da je moč novinarskega diskurza pravzaprav moč njegovih subjektov (Poler Kovačič 2004, 690).

Za sodobni novinarski diskurz je značilno prav umikanje novinarja z mesta subjekta v sporočanjškem procesu, in sicer tako v fazi zbiranja in izbora informacij kot tudi v fazi njihovega upovedovanja. Njegove vloge prevzemajo nosilci ekonomske in politične moči. Viri informacij, ki so vedno nosilci določenega interesnega govora, dejansko stopajo na mesto subjekta, ko prevzamejo aktivno vlogo in nadzor na posameznih stopnjah sporočanjškega procesa, ko posredno ali neposredno (so)odločajo o tistem, kar naj bi bilo in ostalo v pristojnosti novinarja oziroma urednika (glej Poler Kovačič 2001, 26–27).

Čeprav demokracija predpostavlja enakost državljanov v pravici govora, je ta zaradi neenake porazdelitve komunikacijske kompetence, neformalnih in pogosto tajnih komunikacij ter neenakega dostopa državljanov do institucionalnih komunikacijskih kanalov vedno omejena, prevladujoč dostop pa imajo predvsem družbene elite (Poler Kovačič 2004, 693). Elite opredeljujemo glede na njihov nadzor nad besedilom in možnostjo upovedovanja – gre za skupine, ki imajo v različnih družbenih situacijah in institucijah največ »za povedati«. Imajo prednostni in aktivni dostop do javnega diskurza že na splošno, do medijskega diskurza pa še posebej (van Dijk v Poler Kovačič 2004, 35).

Elite običajno nastopajo kot uradni viri informacij in so najvišje na lestvici moči ter veljave, kot navaja Kovačičeva (2004, 35), ki tudi navaja uradne vire kot tiste, ki so tako po svoji funkciji izvoljeni ali imenovani javni funkcionarji, nosilci politične in/ali ekonomske oblasti, predstavniki institucij družbene moči in oblasti (ekonomske, politične, kulturne, znanstvene, religiozne idr.), predstavniki nevladnih organizacij, društev, združenj, različnih organiziranih civilnih pobud, ki govorijo po svoji funkciji, ki jo določa njihovo mesto v instituciji, organizaciji, iniciativi, mednje pa sodijo tudi njihove službe ali predstavniki za odnose z javnostmi. Neuradni viri pomenijo v

dogodke oziroma dogajanje vpletene ali nevpletene posameznike, ki niso vir po funkciji, ampak so udeleženci dogodkov, očitvidci, priče dogodkov, »ljudje z ulice«, »navadni«, »običajni« ljudje.⁹

Gans (2003, 71) navaja rutinirano novinarsko delo kot enega glavnih razlogov večjega dostopa uradnih virov, ker se uradni viri najuspešnejše prilagajajo zahtevam neizogibne rutinizacije novinarskega dela, povezane s prizadevanji novinarjev, da bi se držali konvencije objektivnosti.

5. 3. 1. 2 Rutinizacija novinarskega dela

Različni avtorji najpogosteje navajajo dva razloga za vedno večjo rutinizacijo novinarskega dela. Prvi je, da sodobno novinarstvo, preplavljeno z informacijami, zahteva od novinarja, da zaradi pritiska rokov za oddajo izdelka dobi čim več relevantnih informacij v čim krajšem času. Drugi razlog, in sicer novinarska potreba, da bi se ustreglo novinarskim normam – nepristranskosti, uravnoteženosti in objektivnosti, pa pripelje do tega, da novinarji uporabljajo vire, ki naj bi bili lahko dosegljivi, obenem pa »objektivni in avtoritativni« (Hall v Poler Kovačič 2004, 57).

Kot piše Schudson (2003, 137), so od vladnih izvorov nevarnejši izpostavljeni vladni viri po rutinizirani poti, kar pomeni, da večina novic prihaja iz organiziranih, vladno pripravljenih dogodkov, kot so izjave za javnost, javni nagovori, novinarske konference in njihova spremljevalna gradiva. Čim višje je vir na hierarhični lestvici, tem boljše je, saj ima takrat večjo legitimnost. Schudson je te vire poimenoval »paranovinarji«, njihovo početje (*spindoctoring*) pa je označil za neizogibno. Zaradi tega sodobne sociološke študije novinarstva oziroma novic vedno bolj opisujejo novinarsko prakso kot konstruiranje realnosti, ki jo vodijo elite (Schudson 2003, 150). Kolateralna škoda so seveda tisti, ki nimajo svojega mesta na tej rutinizirani poti novice in zaradi tega enostavno ni njihovega glasu v medijski razpravi. Schudson (2003, 152) zatrjuje, da novinarji in uredniki s tem omejujejo javno razpravo ter zmanjšujejo raven demokracije.

⁹ V analizi v empiričnem delu naloge sem povzela delitev po Poler Kovačičevi (2004), vendar sem jo dopolnila s tem, da sem uradne vire razvrstila na elitne uradne vire in uradne vire.

Rutinski kanali so uradne zadeve (npr. sodni postopki, parlamentarna zasedanja, obiski državnikov), sporočila za javnost, novinarske konference, sporočila tiskovnih agencij in drugih novinarskih organizacij, nespontani dogodki (športne, kulturne, zabavne prireditve, govori, slovesnosti, vnaprej pripravljene demonstracije, različni napovedani dogodki), pisma bralcev in javnomnenjske raziskave, ki so jih izvedle druge institucije. Prispevki, zbrani prek aktivnih novinarskih kanalov, izvirajo iz dejanskega iskanja informacij, na novinarjevo ali urednikovo pobudo, na podlagi novinarjevega lastnega preiskovanja (intervjuji, novinarske analize). Novinar sporoča kot udeleženec dogodka, ko je na primer osebno navzoč pri spontanih dogodkih (pri nemirih, naravnih katastrofah idr.), ali pa se ukvarja s preiskovalnim novinarstvom (Poler Kovačič 2001, 694).

6 DISKRIMINACIJA

6. 1 Diskriminacija

Ule (2009, 230) opredeljuje diskriminacijo kot posebno obliko predsodkovnega obnašanja, ki se kaže v podcenjevanju ljudi ali skupin ljudi zaradi njihovih osebnosti, ki so označene kot drugačne. Kot poudarjata Kogovšek in Petković (2007, 11), je diskriminacija lahko aktivna ali pasivna. O aktivni govorimo, če je bilo storjeno dejanje, ki nekoga diskriminira, o pasivni pa takrat, ko je določeno ravnanje, s katerim bi se lahko diskriminacija preprečila, bilo opuščeno. O diskriminaciji prav tako govorimo, če so različne osebe ali skupine obravnavane enako, pri čemer pa niso upoštevane njihove medsebojne razlike, ki zahtevajo drugačno obravnavo.

Vsakršna diskriminacija na podlagi osebnih okoliščin vedno ustvarja neenake možnosti in vzpostavlja skupine, ki imajo manj pravic od drugih, s čimer so te odrinjene na rob – so marginalizirane (Kogovšek in Petković 2007, 30). Marginalizirane skupine imajo otežen ali celo onemogočen dostop do različnih dobrin, storitev in predvsem do uresničevanja človekovih pravic (Kogovšek in Petković 2007, 12–13). Zato je diskriminacija prepovedana (tudi v Sloveniji).

Slovenska ustava tako v svojem 14. členu, ki govori o enakosti pred zakonom, navaja naslednje:

1. V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.
2. Vsi so pred zakonom enaki.

Kazenski zakonik Republike Slovenije v svojem 141. členu, ki govori o kršitvi enakopravnosti, navaja:

1. Kdor zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnem ali drugačnem prepričanju, spolni usmerjenosti, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali kakšni drugi okoliščini prikrajša koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji, ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.
2. Enako se kaznuje, kdor preganja posameznika ali organizacijo zaradi njihovega zavzemanja za enakopravnost ljudi.
3. Če stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic, se kaznuje z zaporom do treh let.

Razlogov za diskriminacijsko vedenje je toliko, kolikor je ljudi. Kljub temu kot enega najpogostejših razlogov za diskriminacijo lahko omenimo neznanje in strah pred neznanim ter stereotipe in predsodke, ki ju bom v nadaljevanju podrobneje razložila zaradi kompleksnosti pojmovanja.

6. 2 Predsodki in stereotipi

Predsodki

Definicija predsodkov še zdaleč ni enostavna in enotna ter je že vrsto let področje socialne psihologije, kjer prihaja do paradigmatških spopadov med različnimi strujami.

Ule (1999, 301) vidi predsodke kot »najtrdovratnejši del implicitne mikroideologije vsakdanjega sveta«, zato je za razumevanje predsodkov najprej potrebno raziskati te mikroideologije, za katere je sicer značilno, da največkrat delujejo kot oblike zdravega razuma, same po sebi razumljivih dejstev, ki jih ni treba dalje razkrivati. Za razliko od makroideologij niso vezane na državne institucije, temveč na vsakdanji svet. Ule (1999, 329) vidi povezavo predvsem v tem, da jih ne moremo definirati z njihovo vsebino, ker nam takrat uide njihova družbena moč in globoka zasidranost v družbenih interesih in v psihološki strukturi posameznikov. Prav tako jih ne moremo definirati z njihovo funkcijo, ker tedaj izgubimo njihovo vsebino in zgodovinski kontekst njihove razlage.

Predsodki so tako neformalne institucije vsakdanjega sveta, ki prevajajo določene realne odnose neenakopravnosti, dominance in podrejenosti med družbenimi skupinami v sfero zasebnega sveta in obratno, določena razmerja med različnimi skupinami v vsakdanjem svetu pa postavljajo v splošen okvir veljavnih družbenih norm, vrednosti in institucij. Zato so za formiranje predsodkov bistveni, kot poudarja Ule (glej 1999, 329), načini diskurza vsakdanje govornice in druge oblike interakcije, ki za svoj obstoj potrebujejo simbolne sisteme: besede, govor, geste ter ustrezne sisteme interpretacije in kodiranja, ki sami prav tako temeljijo v utečeni praksi komuniciranja. Predsodki delujejo vzporedno z mikrostrukturo delitve moči v vsakdanjem svetu na robu zavesti posameznikov. Če jih posplošimo, postanejo odkrito orodje določene politike in ideologije, ki z obvladovanjem medijev in z medijskim produciranjem standarda normalnosti postanejo družbene norme. Tisti, ki pa tem standardom »normalnosti« ne sledijo, hitro postanejo objekt predsodkov različnih vrst (glej Ule 2000, 7).

Jost in Banaji (v Leskošek 2005, 29) poudarjata, da imajo predsodki svojo jasno

opravičevalno vlogo s tem, da podpirajo, racionalizirajo in legitimirajo obstoječi *status quo*, kar je njihova ideološka funkcija. Opravičujejo tudi izkoriščanje marginalnih skupin, razlagajo bedo in nemoč določenih skupin ter uspeh drugih s tem, da naredijo te razlike za naravne. Po njunem mnenju se predsodki in stereotipi opirajo na tezo o pravičnem svetu in s tem pomagajo razložiti obstoječi družbeni svet.

Stereotipi

Prevladujoč pogled socialne psihologije opisuje stereotipe že več kot 80 let kot neutemeljeno, s predsodki obremenjeno mišljenje. Stereotipi so izkrivljene predstave sveta, ki ne upoštevajo razlik med posamezniki in družbenimi spremembami ter odražajo in spodbujajo družbene predsodke (Ule 1999, 62). V svoji osnovi so stereotipi pravzaprav rezultat in potreba, da poenostavimo kompleksnost pojavov in dogajanj v svetu ter se s tem izognemo neskladnosti v zaznavah. Gre za proces pripisovanja lastnosti posameznikom na osnovi njihove skupinske pripadnosti in ne na osnovi individualnih značilnosti. Pri tem pa se zgodi dvojna napaka:

1. ljudi obravnavamo tako, da so bolj podobni članom svoje skupine in da so bolj različni od članov drugih skupin, kot so v resnici;
2. zaznavanje skupin je nujno pristransko in diskriminatorno, kar vodi do tega, da je skupina, ki ji sami pripadamo, boljša od tiste, ki ji ne pripadamo (Ule 1994, 156–157).

Na ta način so pripadniki in pripadnice dominantne družbene skupine predstavljeni v pozitivni luči kot nevtralni ali nedolžni akterji, ki predstavljajo normalnost, medtem ko so manjšine, torej »Drugi«, predstavljeni kot grožnja tej normalnosti, grožnja družbenemu, ekonomskemu in kulturnemu redu.

6. 2. 1 Predsodki in stereotipi ter socialna kategorizacija

Predsodki so procesi socialne kategorizacije, pri čemer sprejemamo in predelamo informacije o socialnih stanjih na način, da poudarimo značilnosti socialnih stanj in jih

potem generaliziramo v stereotipne predstave in sodbe (Ule 1994, 170). Vprašanje pa je, kdaj in na kakšen način predsodki ter stereotipi učinkujejo na konstrukcijo socialne identitete posameznika in potek socialne kategorizacije?

Odgovor na to vprašanje nas spet pripelje do dominantnih makro- in mikroideologij. Kot navaja Ule (1999, 311), socialna kategorizacija ni le kognitivni proces, ki se ustrezno modificira pod vplivi »socialnih« dejavnikov, temveč je temeljni socialnopsihološki proces, v katerem se posameznik ali posameznica umesti v določen družbeni svet. Zaradi tega so nosilci socialne kategorizacije vedno njen del. Moč stereotipov in predsodkov je odvisna od velikosti števila skupin, v katere lahko uvrstimo sebe in druge. Če imamo na voljo dve skupini, potem razlikovanje spremlja tudi diskriminacija drugačnih. To nakazuje na nevarnost sicer najbolj enostavne binarne delitve »Mi« : »Vi«. Čeprav pri tem »Drugi« združujejo mnoge drugačnosti, se te drugačnosti v okviru binarne delitve združijo v eno kategorijo, na primer tujci, Neslovenci ipd. Tajfel in Turner (v Ule 1999, 306) dokazujeta, da že preprost občutek pripadnosti določeni skupini v posameznikih vzbudi proces favoriziranja lastne skupine in podcenjevanja drugih skupin, s katerimi se primerjajo člani dane skupine. Ta primerjava vodi do nastanka pozitivnih (stereo)tipizacij lastne skupine in negativnih (stereo)tipizacij tujih skupin. V konfliktnih in neuravnoteženih socialnih razmerah se te kategorizacije lahko sprevržejo v predsodke o »drugačnih«.

Kuzmanić (1999, 67) poudarja, da jezikovni položaj »Mi« : »Vi« implicira priznanje vsaj načelne »enakosti« in spoštovanja drugega kot individuuma, ki je nasproti. Zato opozarja na še bolj nevaren ideološki obrazec »Mi« : »Oni«, ki pa v nasprotju z obrazcem »Mi« : »Vi« predpostavlja dehumanizacijo in dekulturnacijo vsakokratnega drugega. »Oni« so v takem diskurzu vedno neka nezdiferencirana gmota oziroma množica. Identiteta »Drugih« je vedno odvisna od tega, kako definiramo, kdo smo »Mi«. Glede na to, da smo v času nacionalnih držav »Mi« nagovorjeni predvsem kot pripadniki iste nacionalnosti, so tisti »Drugi« posledično »druge nacionalnosti – »tujci¹⁰« (Billig 2004, 61). Takšno pojmovanje nujno povezuje nacionalizem s teorijo

¹⁰ »Tujec« je v času nacionalnih držav specifična kategorija, ne kdorkoli »Drugi«. Po besedah Julije Kristeve (v Billig 2004, 79) se zdi, da smo v času nacionalnih držav prišli do končne definicije tujca, in sicer je tujec tisti, ki ni pripadnik naše države, tisti, ki nima enako nacionalnost.

identifikacije, ki je po Tajfelovem mnenju (v Billig 2004, 66) že sama po sebi oblika kategorizacije, saj je razločevalna, ker s tem segmentira svet. Pomemben del Tajfelove teorije identitet je motivacijski faktor, saj ljudje vedno težijo k pozitivni samoidentifikaciji. V prizadevanjih, da bi dosegli pozitivno samopodobo, se primerjajo s svojim nasprotjem. Pri tem se morajo naučiti stereotipiziranih norm, ki postajajo norme posameznikova obnašanja z izrazitejšim občutkom pripadnosti skupini nasploh (Hogg in Abrams v Billig 2004, 66).

Bašić-Hrvatina (1994, 913) poudarja, da so prav mediji danes tisti, ki so z vzpostavljanjem principa izključevanja »Drugega« izjemno učinkoviti pri reprodukciji in krepitvi nacionalističnega in etnocentričnega diskurza. Rizman (v Bašić-Hrvatina 1994, 915) pa zatrjuje, da etnocentrizem (kot etnična nacija – en narod – ena vera – ena država) nujno deluje na izključitvah vseh drugih, ki so moteči elementi identifikacijskih procesov homogenizacije lastne etnije. Prav zaradi takšne skupinske homogenizacije je posameznikom z drugačnim mnenjem otežena možnost zagovarjanja drugačnosti in takrat, zatrjuje Bašić-Hrvatina (1994, 914), lahko govorimo o spirali molčečnosti, ki nosilec drugačnih mnenj onemogoča dostop do javnih kanalov komuniciranja.

6. 3 Manjšine v medijih

Mediji so danes eni ključnih mehanizmov legitimizacije marginaliziranega položaja manjšinskih skupin, saj producirajo, potrjujejo in distribuirajo specifična verovanja, ideologije in reprezentacije, s katerimi se definirajo odnosi med manjšinskimi in večinskimi skupinami. To, na kakšen način vidimo »Nas« v razmerju do drugih skupin, se namreč definira predvsem skozi različne forme medijske reprezentacije v primerjavi s tem, »kaj nismo« (glej Hodžić in Jusić 2010, 14).

Kot poudarjata Makarovič in Rončević (2006, 45), je podoba manjšin v množičnih medijih še posebej pomembno vprašanje v sodobnih multietničnih družbah, saj lahko mediji nastopajo v vlogi instrumentov za krepitve stereotipov ali pa nasprotno – kot neke vrste generator uresničevanja načel enakosti in enakih možnosti v družbi (glej Kogovšek in Petković 2007, 51).

V svoji osnovi so odnosi med manjšino in večino ter njihova podoba v medijih vprašanje simboličnih in resničnih meja med temi skupinami. S tem se definirajo njihove pozicije znotraj družbe, obenem pa tudi dojemanje posameznika in družbe o »sebi« in »drugih«. Znotraj tako začrtanih mej se nekateri izmed njih vključujejo v družbo, medtem ko se drugi izključujejo (Cottle v Hodžić 2010, 13). Takšne meje imajo lahko realne posledice za pripadnike manjšinskih skupin, saj postajajo mehanizem njihove marginalizacije (Hodžić 2010, 13).

Zaradi tega so danes vedno glasnejše zahteve različnih mednarodnih institucij za senzibilen medijski jezik, preprečevanje sovražnega govora in vključitev manjšin v medijski prostor. Participacija manjšin v »mainstream« medijih namreč pluralizira javno sfero s tem, da promovira enakost in principe nediskriminacije, ob tem pa zagotavlja interkulturalno komunikacijo v družbi, povečuje toleranco in se bori proti stereotipom (glej Hodžić 2010, 24). Po van Dijku (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 37) je pomembno, da so mediji še posebej pozorni do zadev, povezanih z manjšinami, ker:

- ima večina občinstva večinskega prebivalstva malo stikov z marginalnimi skupinami,
- ima večina občinstva večinskega prebivalstva malo alternativnih virov, ki bi reprezentirali marginalne skupine,
- večina občinstva večinskega prebivalstva rada spremlja prispevke, ki negativno reprezentirajo marginalne skupine,
- teme o marginalnih skupinah bolj kot druge teme poudarjajo razlikovanje med »nami« in »njimi«,
- mediji še bolj poudarjajo to polarizacijo z osredotočanjem na različne probleme, ki predstavljajo grožnjo za »nas« in ki zanimajo večino občinstva večinskega prebivalstva,
- marginalne skupine nimajo dovolj družbene moči, da bi vsakokrat objavile svoje mnenje o pristranskem poročanju in sovražnemu govoru,
- je prevladujoč medijski diskurz o zadevah marginalnih skupin bolj ali manj konsenzualen,
- je v sodobni družbi prisotno malo razprav o »novem rasizmu«,

- je dostop do medijev otežen za nasprotnike rasizma.

Kot smo videli v predhodnih poglavjih, je novinarsko delo v sodobnem času odvisno od različnih faktorjev, kar ima realne posledice na to, v kolikšni meri bodo manjšine stereotipizirane in marginalizirane. Tržni pritiski, v osnovi katerih je želja za čim večjim dobičkom, marginalizirajo manjšinske skupine, ki niso tržno zanimive in zaradi tega nimajo dostopa do večinskih medijev. Ob tem pa danes medijsko pluralizacijo pogosto otežujejo še vse večja senzacionalizacija in tabloidizacija. Tržni pritiski so vidni tudi v procesu nastajanja novic, saj zaradi rokov in zmanjšanih virov prihaja do zmanjšanja števila virov informacij in do dominacije uradnih virov, še posebej takrat, ko gre za teme, povezane z manjšinskimi skupinami. Ob tem pa tudi novičarske vrednote, kot so na primer negativnost, konfliktnost, etnocentrizem in trenutnost ter relevantnost za »Nas«, še dodatno zožajo prostor za poročanje o manjšinah.

Kot so pokazale raziskave¹¹, so mediji, kljub deklarativni opredelitvi zagovorništva multikulturalnosti, danes pogosto odgovorni za razširjanje ksenofobije in rasizma, pri čemer pa se poslužujejo različnih jezikovnih sredstev in argumentacijskih strategij, ki jih imenujemo »Mi-diskurz« (van Dijk 1985, 250). Glavne diskurzivne strategije po van Dijku so (1985, 95–96):

1. polarizacija »Mi« : »Drugi«,
2. osredotočanje na množico socialnih, ekonomskih in kulturnih problemov, ki jih povzročajo »Drugi«,
3. omejevanje na negativne teme,
4. člani večinskega prebivalstva kot prevladujoči viri informacij,
5. pozitivna samoprezentacija,
6. zanikanje rasizma in blažitve diskriminacije.

¹¹ V Sloveniji na primer: o Romih (Erjavec, Hrvatina, Kelbl 2000; Erjavec 2001; Kuhar 2006), o izbrisanih (Kuzmanić 1999; Dedić, Jalušić in Zorn 2003; Mekina 2004).

7 ANALIZA MEDIJSKEGA POROČANJA O IZBRISU

Kot sem pokazala v teoretičnem delu diplomskega dela, je naš način razmišljanja v veliki meri odvisen od poročanja medijev oziroma je medijska realnost pogosto v veliki meri tudi naša lastna realnost. Zaradi tega je nujno kritično obravnavanje vsebine, ki jo ta producira. V času, ko je medijski prostor odvisen od veliko zadev, ki niso nujno del tistega prvotnega razumevanja novinarskega poslanstva, se takšno kritično obravnavanje zdi še posebej nujno pri ogroženih manjšinskih skupinah, katerih mnenje je tudi v idealnih razmerah v slabšem položaju od večinskega. Zato sem se odločila, da bom opravila analizo medijskega poročanja o izbrisu, in sicer s pomočjo statistične analize besedil ter kritične diskurzivne analize. Pred tem pa bom zaradi kompleksnosti pojava izbrisa in razumevanja njegovega ozadja predstavila še kronološki potek ter družbeno situacijo, v kateri je ta nastal.

7.1 Kronologija izbrisa

Izbrisani so skupina, ki po najnovejših raziskavah šteje 25.617 ljudi. Dolgo je veljalo, da gre za skupino 18.305 oseb, ki so v nekdanji državi Jugoslaviji in ob slovenski osamosvojitvi na območju Slovenije imele prijavljeno stalno prebivališče. Ob osamosvojitvi je Slovenija med drugimi sprejela Zakon o državljanstvu in Zakon o tujcih. Zakon o državljanstvu je v svojem 40. členu zagotavljal ugodnejše pogoje za pridobitev slovenskega državljanstva za tiste, ki so imeli republiško državljanstvo drugih republik naslednic SFRJ. Prav za te državljane, ki v predpisanem šestmesečnem roku niso zaprosili za državljanstvo ali jim je bila izdana negativna odločba, so 26. februarja 1992 začele veljati določbe Zakona o tujcih. Ministrstvo za notranje zadeve je s tem izvedlo izbris iz Registra stalnega prebivališča Republike Slovenije, ne da bi pri tem obvestilo prizadete osebe. Pri tem je pomembno poudariti še dejstvo, da je Zakon o tujcih začel veljati samo za tovrstne tujce. Tujci drugih držav, ki so imeli stalno prebivališče na območju Slovenije pred osamosvojitvijo, so tega avtomatično prenesli tudi v obdobje po njej.

Prizadete osebe sploh niso bile obveščene o izbrisu. O tem so poizvedovali ob različnih priložnostih. Ker o izbrisu niso nikoli dobili nobene pravne odločbe, se na takšno odločitev niso mogli niti pritožiti. Leta 1994 so se množično začele javljati osebe, ki so imele težave pri urejanju statusa, kar je privedlo do prve pobude zoper Zakon o tujcih na Ustavno sodišče, čemur je sledilo še več podobnih. Ustavno sodišče je začelo njihovo obravnavo tri leta pozneje, natančneje 24. junija 1998.

Ustavno sodišče je leta 1999 v odločbi št. U-I-284/94 zapisalo, da Zakon o tujcih ni bil v skladu z ustavo v določenih členih in da je bil neustaven, ker ni imel zakonske podlage. Zapisali so še, da se Zakon o tujcih ne bi smel uporabljati za izbrisane, ki so bili v bistveno slabšem položaju kot drugi tujci, zaradi česar je bil tudi diskriminatoren.

Državni zbor je istega leta sprejel Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji (ZUSDDD), ampak samo za tiste, ki so neprekinjeno živeli (tudi ilegalno) od plebiscita oziroma osamosvojitve Slovenije na njenem območju.

Dne 26. februarja 2002, natančno deset let po izbrisu, je bilo ustanovljeno Društvo izbrisanih prebivalcev Slovenije (DIPS), ki je skupaj s Helsinškim monitorjem podalo pobudo na Ustavno sodišče zoper ZUSDDD, saj ta zakon ni reševal vprašanja vseh izbrisanih in jim ni urejal stalnega prebivališča od datum izbrisa naprej (retroaktivno), temveč le od dneva, ko so uredili svoj status na takšen ali drugačen način. Ustavno sodišče je leta 2003 odločilo v prid izbrisanim in zakonodajalcu naložilo, da v šestih mesecih odpravi neskladje z ustavo.

Minister za notranje zadeve dr. Rado Bohinc je takrat predstavil tehnični zakon, ki naj bi tistim, ki so si do takrat že uredili stalno prebivališče, vrnil status za nazaj, in sistemski zakon, ki bi uredil status za ostale štiri kategorije izbrisanih: tiste, ki si do takrat niso uredili nobenega statusa, tiste, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje ter njihove otroke, in tiste, ki so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje na podlagi olajšav. Četrta kategorija so tisti, ki so že pridobili slovensko državljanstvo in ki bodo morali sami zaprositi za pridobitev priznanja dovoljenja za stalno prebivanje za nazaj. Desnosredinske opozicijske stranke so nasprotovale takšnemu (kolektivnemu) reševanju

in so izdale referendumsko pobudo za presojo tehničnega zakona. Do tako imenovanega tehničnega referenduma je prišlo 4. aprila 2004 in to kljub ugotovitvam Ustavnega sodišča, da njegov izid ne bo veljaven. Referenduma se je po podatkih državne volilne komisije udeležilo 31,1 odstotka državljanov, od katerih je proti tehničnemu zakonu glasovalo kar 94,7 odstotka volilnih upravičencev. Oktobra 2004 so potekale državnozborske volitve, na katerih so zmagale stranke tedanje opozicije. Te so vložile predlog ustavnega zakona, po katerem bi bili primeri izbrisa obravnavani individualno.

Volitve leta 2008 so spet prinesle preobrat na politični sceni. Nova, levosredinska vlada se je v koalicijskem sporazumu zavezala k doslednemu spoštovanju odločb Ustavnega sodišča, leta 2009 pa je Ministrstvo za notranje zadeve razkrilo podatek, da je bilo iz registra stalnega prebivalstva Slovenije nezakonito izbranih 25.671 oseb in ne 18.305, kot je bilo znano do tedaj. Takrat je tudi začelo izdajanje dopolnilnih odločb.

Leta 2010, ob osemnajsti obletnici izbrisa, in sicer 24. julija 2010 je v veljavo stopil nov zakon o izbranih. Šlo je za spremembe Zakona o urejanju statusa državljanov držav naslednic bivše SFRJ (ZUSDDD-B). S to spremembo zakonodaje je omogočena podaja vlog in posledična povrnitev statusa izbranim.

7. 2 Vzorec in raziskovalna vprašanja

Analiza je narejena na vzorcu besedil v dveh slovenskih časnikih (Delo in Dnevnik) in v dveh tednikih (Mladina in Mag), in sicer od aprila 2003 do aprila 2004. Za omenjena časnika sem se odločila, ker pri obeh gre za visokokakovostna časopisa z več kot polstoletno tradicijo in kot taki imajo velik vpliv na javno mnenje v vseh segmentih družbenega življenja. Po podatkih Nacionalne raziskave branosti je Delo tako tretji najbolj bran časopis v Sloveniji, Dnevnik pa peti. Analizirana tednika sta se mi zdela zanimiva predvsem zaradi dejstva, da gre za dva visokokakovostna tednika, ki v službi psa čuvaja kritično obravnavata določene teme, čeprav sta kritična do različnih zadev. Mladina je tako po besedah nekdanjega urednika Janija Severja levo usmerjen in liberalni tednik, vendar ni strankarsko opredeljen (v Zupančič 2004, 6). Mag izhaja od leta 1995 in velja za desno usmerjenega, čeprav se o svoji uredniški usmerjenosti niso

želeli opredeliti (glej Zupančič 2004, 7).

Za navedeno obdobje sem se odločila predvsem zaradi dejstva, ker je bila v aprilu 2003 izdana druga odločba Ustavnega sodišča, aprila 2004 pa je bil razpisan referendum o tehničnem zakonu. Zaradi teh dogodkov so mediji intenzivno poročali o tematiki izbrisa v tem obdobju.

Temeljna vprašanja, na katera bom skušala odgovoriti, so naslednja:

1. Koliko je bilo objavljenih besedil s tematiko izbrisa v analiziranem obdobju?
2. Kakšna je bila oblika analiziranih novinarskih prispevkov?
3. Kdo so bili viri?
4. Na kakšen način so bile pridobljene informacije?
5. Kako je bila poimenovana izbrana družbena skupina? Kakšni stereotipi so se jim pripisovali?
6. Kako je jezik ustvarjal, podpiral ali spreminjal odnose moči v družbi?

7.3 Metodologija

Raziskovalno poročilo je sestavljeno iz dveh delov. Na zastavljena vprašanja bom odgovorila s pomočjo: statistične analize besedil, kar pomeni »objektivirano in sistematično identifikacijo, razčlenjevanje in merjenje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi se z njimi lahko sklepalo o lastnostih zunajjezikovnih pojavov« (Splichal 1990, 26). Takšna analiza nam omogoča »bolj eksplicitno, sistematično in objektivno analizo, vendar pa ne dokončno objektivno in vsekakor ne omejeno na manifestne vsebine in kvantifikacijo« (Splichal 1990, 29). Prav zaradi tega Splichal (prav tam) predlaga kombinacijo te metode s še kakšnimi drugimi metodami, da bi prišli do bolj zanesljivih ugotovitev. Zato sem se odločila, da bom poleg statistične analize medijskih besedil uporabila tudi kritično diskurzivno analizo, v okvirju katere je jezikovna diskriminacija vidna ne samo na eksplicitni in implicitni ravni samega medijskega besedila, ampak tudi v tem, kar je ostalo medijski nepokrito.

Kritična diskurzivna analiza (KDA) je oblika diskurzivnega analitičnega raziskovanja, ki v prvi vrsti raziskuje, kako se družbena oblast, zlorabe, nadvlada in neenakost uveljavijo ter reproducirajo s pomočjo besedila in govora v družbenem ter političnem kontekstu. S takšnimi disidentskimi raziskavami zavzema KDA ekspliciten položaj, ker želi razumeti, izpostaviti in se upirati družbenim neenakostim (Van Dijk 2001, 352). KDA združuje do tedaj posebej analizirana področja, in sicer področje tekstualnosti, diskurzivne prakse (proces produkcije, distribucije in konzumiranja) in analizo družbene prakse. Zato lahko vsak diskurziven dogodek analiziramo na treh ravneh (Fairclough 1995, 2).

KDA kot tekstualna analiza izhaja iz predpostavke, da vsak del besedila zadeva pomensko funkcijo, ki konstruira sistem vrednosti in tudi medosebno funkcijo, ki konstruira družbene subjekte (identitete). Tekstualna analiza kot KDA vključuje analizo tistega, kar je v besedilu, kakor tudi tistega, česar ni, obenem pa od raziskovalca zahteva zavedanje, da je vsak del vsebine besedila vedno rezultat izbire. S tem preučuje tradicionalne jezikovne analize v povezavi s posredno ali neposredno vključitvijo v reprodukcijo ali odpor ideologiji in družbeni moči (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 45). Diskurzivna praksa vključuje procese produkcije, distribucije in interpretacije ter temelji na vzajemnem odnosu med viri, ki so vedno sestavni del besedila in predstavljajo »vodilo« interpretacije. Toda KDA zahteva upoštevanje dvosmernosti vsake diskurzivne prakse in poudarja, da lahko tudi besedilo vpliva na producenta s tem, da usmerja način, kako so informacije zbrane in predstavljene. Dvosmerna pa je tudi potrošnja, ker imamo na eni strani besedilo s svojim sporočilom, na drugi pa interpretacijo, ki je odvisna tudi od naslovnikovega izkustvenega polja. Dodatno, na bralčevo razumevanje besedila vpliva tudi njegovo dojetje producenta sporočil (Fairclough v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 45–47). Analiza družbene prakse skuša pojasniti ugotovitve tekstualne analize na makro družbeni ravni – ali bo na primer določeno besedilo prispevalo k ohranitvi ali odpravi neenakosti. Analiza družbene prakse tako razširja tekstualno in diskurzivno analizo na družbeno raven ter jih kritično obravnava.

Znotraj kritične diskurzivne analize bom uporabila različna orodja, s katerimi želim pokazati novinarsko konstrukcijo besedila na mikro in makro ravni. Na mikro ravni

bom analizirala poimenovanja in referenco. Kot navaja Richardson (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 56), ima način, kako so ljudje poimenovani v novinarskem diskurzu, pomemben vpliv na to, kako so/bodo ljudje zaznani in upoštevani v družbi. Politiki in novinarji vključujejo poimenovane z določeno kategorijo v določeno skupino, iz druge pa jih izključujejo. Reisiigl in Wodakova (prav tam) pravita poimenovalni izbiri »referenčna strategija« in trdita, da izbira služi različnim psihološkim, družbenim in političnim namenom, ko opišemo posameznika ali skupino kot nekaj in ne kot nekaj drugega. Van Dijk (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 57) je razvil konceptualno orodje, ki ga je poimenoval »ideološki kvadrat«, ki določa izbire med referenčnimi strategijami in diskurzi nasploh. Ideološki kvadrat označuje pozitivno samoreprezentacijo in istočasno negativno prezentacijo drugih. Na jezikovni ravni to pomeni, da pozitivne besede v besedilu označujejo »nas«, negativne pa »njih«.

Z analizo tem bom ugotovila, o čemer je bilo govora na makro ravni. Analiza je pomembna predvsem zato, ker teme na makro ravni novinarskega sporočanja posredujejo najpomembnejšo informacijo in si jih občinstvo tudi najbolj zapomni (van Dijk v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 79). Negativne teme oblikujejo negativno »mišljenje« občinstva, kot pojasnjujeta Erjavec in Poler Kovačič (prav tam).

Pri tem moram opozoriti na dejstvo, da je, kot pravi Kuhar (2003, 18), vsaka kritična diskurzivna analiza predvsem interpretativna in kvalitativna sociološka metoda in kot taka ne prinaša eksaktnih in preverljivih metodoloških pravil, kot denimo kvantitativna statistična analiza besedil. Zaradi tega so vse ugotovitve, do katerih sem prišla v kritični diskurzivni analizi, le ena možnih interpretacij in zaradi tega značilno avtorsko delo.

8 STATISTIČNA ANALIZA BESEDIL

V obdobju med 1. aprilom 2003 in 1. aprilom 2004 sem spremljala štiri medije, in sicer časnika Dnevnik in Delo ter tednika Mladino in Mag. V tem obdobju je bilo v njih objavljenih 424 medijskih besedil, ki so bili povezani z izbrisom. Največ besedil je v tem obdobju objavilo Delo (168), sledijo mu Mladina (115), Dnevnik (90) in Mag (51).

Kot sem že zapisala, bom v prvem delu svoje raziskave naredila statistično analizo

besedil, na osnovi teoretskih predpostavk pa pričakujem, da bo analiza pokazala, da:

1. imajo elitni uradni viri prevladujoč dostop do novinarskih objav,
2. je družbeni status virov povezan z izražanjem mnenj za in proti – elitni uradni viri so večinoma nasprotniki izbrisa, medtem ko so uradni in neuradni viri večinoma zagovorniki izbrisa(nih),
3. se prispevki informativne novinarske zvrsti s spoštovanjem in z izpolnjevanjem postavk novinarske objektivnosti kažejo kot objektivni, čeprav se prav s tem ustvarja pristranskost v korist elitnih virov informacij,
4. so informacije o izbrisanih večinoma zbrane s pomočjo rutinskih kanalov,
5. je način pridobivanja informacij povezan z izražanjem mnenj za ali proti izbrisanim, tako da so informacije, ki zagovarjajo izbrisane, zbrane večinoma po aktivni novinarski poti, tiste, ki jim nasprotujejo, pa predvsem po rutinski poti,
6. je pogostost uporabe na družbeni lestvici višjih (elitnih) virov povezana z novinarjevo rutiniziranostjo dela – informacije elitnih virov so zbrane bolj rutinsko od uradnih in neuradnih, ki so zbrane večinoma z aktivnim novinarskim delom.

Zaradi teže pod bremenom objektivnosti, ki jo imajo še posebej tisti medijski prispevki, ki se po konvenciji kažejo kot bolj zanesljivi (informativna zvrst)¹², bom na ta vprašanja odgovorila z raziskavo samo tovrstnih novinarskih žanrov, in sicer:

1. informativno-vestičarskih,
2. informativno-poročevalskih,
3. informativno-pogovornih.

Kot enoto vzorca bom uporabila novinarsko besedilo, ki tematizira problematiko izbrisa, enota analize pa je vir informacije, ki izraža mnenje o navedeni temi. V vzorcu sem analizirala 683 enot analize, na katerih sem merila spodaj navedene kategorije

¹² Informativna besedila so tista besedila, v katerih je avtor s svojimi mnenji, ocenami, interpretacijami in subjektivnim pogledom distanciran od predmeta. Njihova dominacijska funkcija je obveščevalna, čeprav lahko uresničujejo tudi druge funkcije, npr. vzgojno, opozorilno itn. (Košir 1988, 63).

spremenljivk¹³.

Družbeni status vira (1–3):

1. elitni uradni,
2. uradni,
3. neuradni.

Podtipi družbenega statusa vira (1–16):

1. elitni uradni viri – politične stranke in njihovi člani,
2. elitni uradni viri – parlamentarci (zakonodajna veja oblasti),
3. elitni uradni viri – sodstvo (sodna veja oblasti),
4. elitni uradni viri – vlada (izvršilna veja oblasti),
5. elitni uradni viri – država (predsednik in sodelavci),
6. elitni uradni viri – varuh človekovih pravic,
7. elitni uradni viri – lokalna samouprava,
8. uradni viri – javne službe, znanost, kultura,
9. uradni viri – poslovni subjekti,
10. uradni viri – cerkev,
11. uradni viri – mediji,
12. uradni viri – nevladne organizacije, organizirane interesne skupine in skupine pritiska,
13. uradni viri – javni državljani, ki izražajo svoje zasebno mnenje,
14. neuradni viri – družbena gibanja, civilne pobude, različna delno organizirana ali neorganizirana gibanja, ki nastanejo priložnostno,
15. neuradni viri – »navadni« državljani,
16. neločljivi viri – izvedeli smo iz dobro obveščenih krogov ipd.

¹³ Kategorije spremenljivk sem povzela po Poler Kovačičevi (2004) s to razliko, da sem uradne elitne vire razdelila na elitne uradne vire in uradne vire.

Kanali zbiranja informacij (1–2):

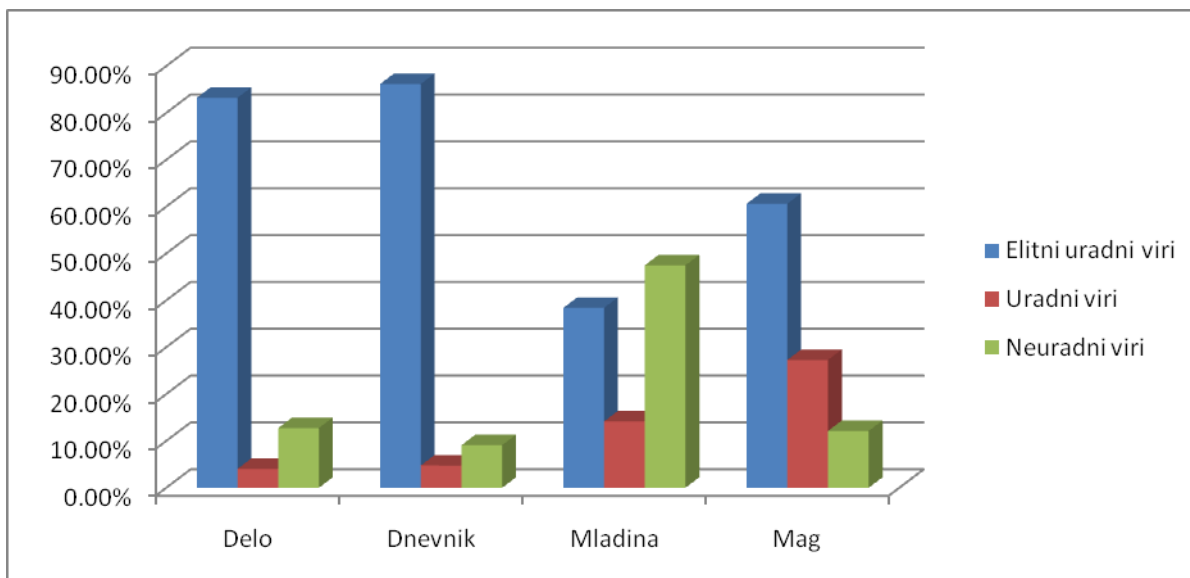
1. rutinski kanali,
2. aktivni novinarski kanali,
3. nedoločljivi.

Mnenje virov informacij (1–3):

1. za izbrisane,
2. proti izbrisanim,
3. neopredeljeno, neodločeno.

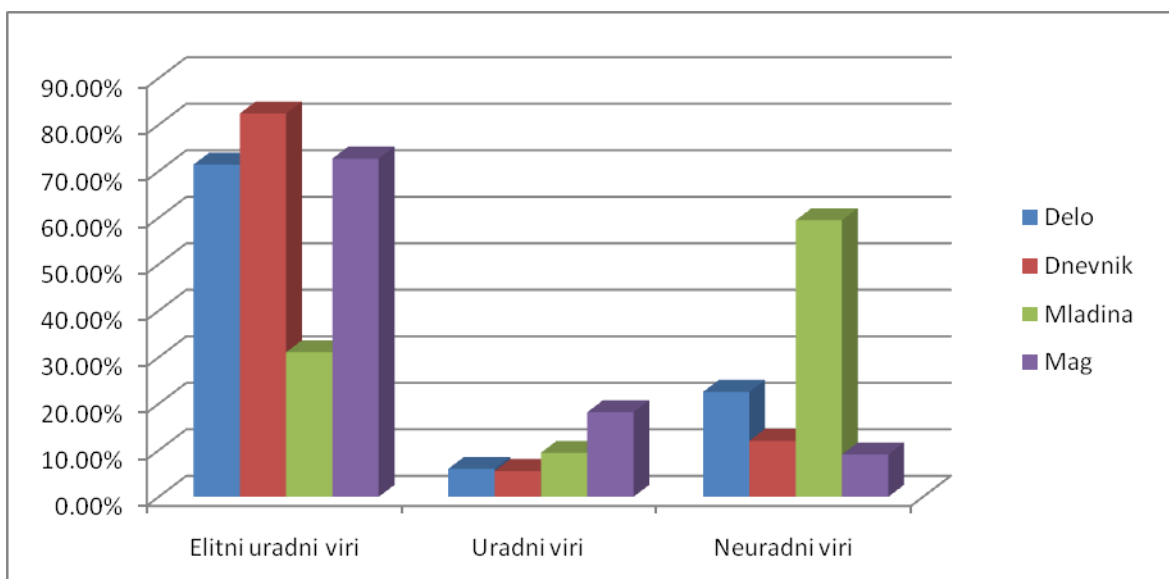
V analiziranem obdobju je bilo v Delu objavljenih skupaj 168 novinarskih prispevkov, od tega 118 informativne novinarske zvrsti. Dnevnik je v istem obdobju objavil 90 prispevkov, od tega 63 informativne novinarske zvrsti. V tednikih Mladina in Mag so bile razmere drugačne. Za razliko od analiziranih časnikov je bilo v Mladini in Magu več medijskih besedil, ki komentirajo celotno tematiko izbrisa na bolj ali manj ekspliciten način. V Magu je bilo od skupaj 51 prispevkov le 12 takšnih, ki jih štejemo za informativno novinarsko zvrst. V Mladini je bilo 115 novinarskih prispevkov s tematiko izbrisa, izmed katerih štejemo 45 za informativno novinarsko zvrst, medtem ko drugi komentirajo tematiko izbrisa. V Mladini sem zasledila veliko število novinarskih prispevkov, ki sem jih obravnavala kot interpretativna poročila. Ta se namreč pojavljajo v obliki navadnega prispevka, ampak pri tem eksplicitno komentirajo temo izbrisa. Te prispevke sem iz istega razloga izključila iz prvega dela analize, v katerem bom analizirala izključno prispevke informativne novinarske zvrsti.

Graf 8.1 Delež posameznih družbenih virov glede na medij, N=683, Sig.= 0,00

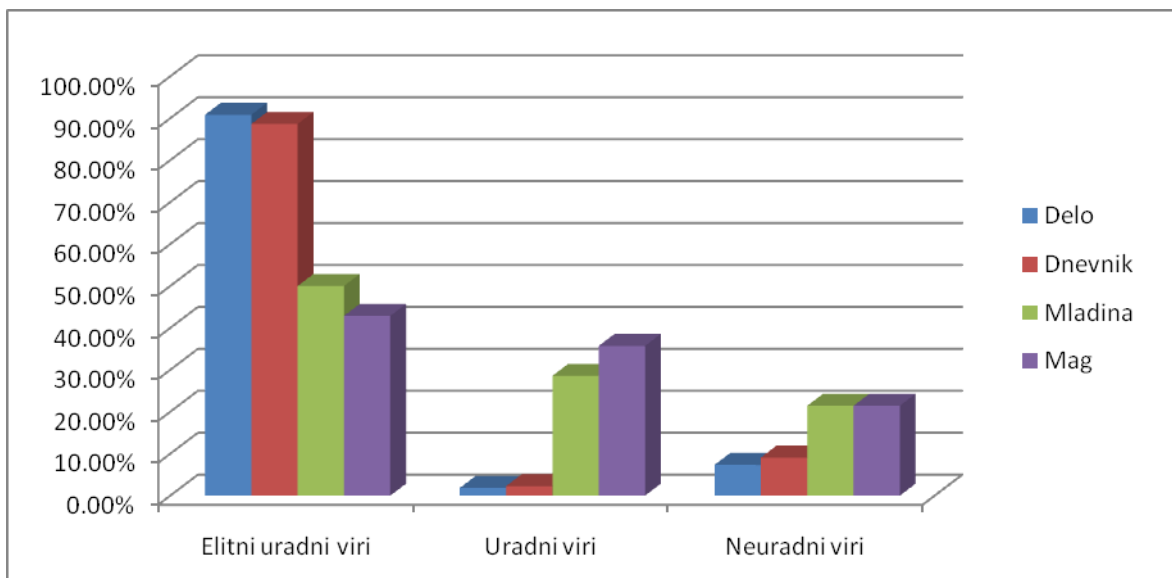

Prvo tezo, da imajo elitni uradni viri informacij prednostni dostop do medijev, lahko potrdim pri vseh analiziranih medijih, razen pri Mladini, kar je razvidno iz Grafa 8.1. V Delu so bili elitni uradni viri prisotni v 83,22 odstotka (Priloga A; Tabela A.1), pri Dnevniku v 86,17 odstotka (Priloga B; Tabela B.1), v Magu pa v 60,61 odstotka (Priloga C; Tabela C.1). Podatki, zbrani iz Mladine, pa kažejo, da elitni uradni viri niso imeli prednostnega dostopa (38,38 %), ampak neuradni (47,47 %) (Priloga Č; Tabela Č.1).

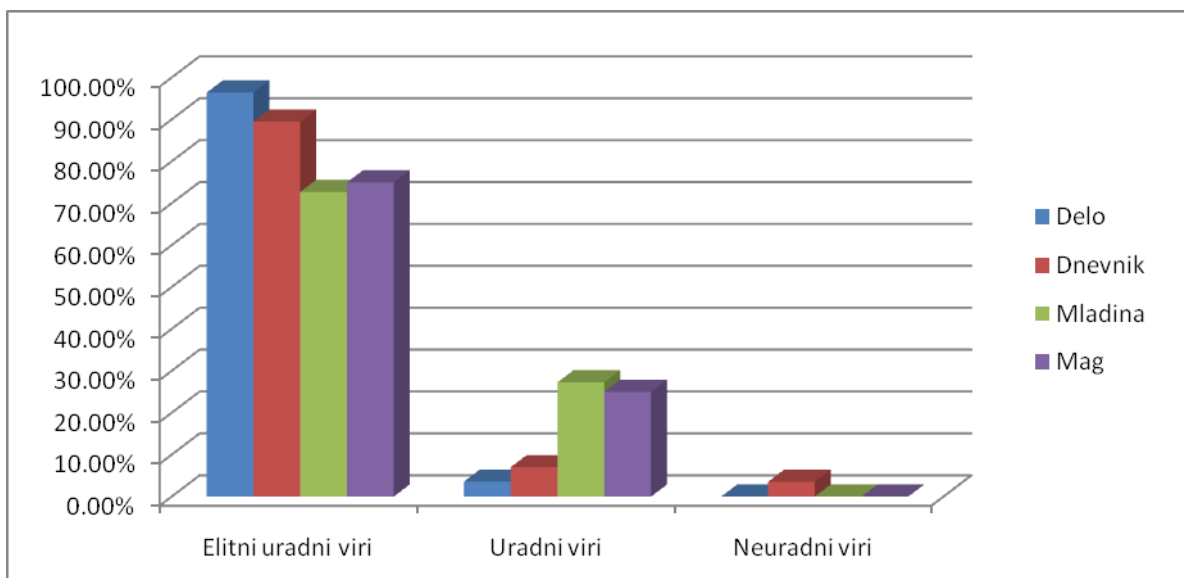
Graf 8.2 Delež družbenih virov (po medijih), ki zagovarjajo izbris, N=326, Sig.=0,00

Graf 8.3 Delež družbenih virov (po medijih), ki nasprotujejo izbrisanim N=225, Sig.=0,00

Graf 8.4 Delež družbenih virov (po medijih), ki so neopredeljeni do problema izbrisa, N=132, Sig.=0,00

Drugo tezo, da je družbeni status vira povezan z izražanjem mnenja za in proti izbrisanim, tako da so elitni uradni viri večinoma nasprotniki izbrisanih, medtem ko so uradni in neuradni viri njihovi zagovorniki, lahko potrdim na primeru Dela in Mladine (Graf 8.2, 8.3 in 8.4). Pri Delu (Priloga A; Tabela A.1) so bili pri elitnih uradnih virih v približno enaki meri uporabljeni oziroma citirani tako nasprotniki kot zagovorniki izbrisanih (za – 38,31 %; proti – 39,92 % in neopredeljeno – 21,77 %), medtem ko pri uradnih in neuradnih virih prevladujejo zagovorniki izbrisanih (uradni – 66,67 % in

neuradni – 78,95 %). V primeru Dnevnika ne morem potrditi druge teze (Priloga B; Tabela B.1). Čeprav lahko zasledimo večje odstopanje pri neuradnih (za – 56,52 %; proti – 34,78 %) in predvsem uradnih virih informacije (za – 50 %; proti – 16,67 %), pa vendarle ugotavljam, da so pri elitnih uradnih informacijah te približno enako porazdeljene (za – 40,83 %; proti – 35,78 %). Na primeru Maga prav tako ne morem potrditi druge teze (Priloga C, Tabela C.1). V Magu so uradni (35,17 %) in neuradni viri (42,42 %) v večjem odstotku nasprotniki pravic izbranih, medtem ko elitni uradni viri v večji meri (72,73 %) nastopajo kot zagovorniki pravic izbranih. Na primeru Mladine lahko potrdim drugo tezo. Čeprav so bile v Mladini informacije elitnih uradnih virov in uradnih virov večinoma naklonjene izbranim (60,53 % in 50 %), rezultati neuradnih virov informacij odstopajo od povprečja na način, da so v več kot devetdesetih odstotkih (93,62 %) zagovarjali izbrisane (Priloga Č; Tabela Č.1).

V tretji tezi trdim, da se prispevki informativne novinarske zvrsti s spoštovanjem in z izpolnjevanjem postavk novinarske nepristranskosti kažejo kot objektivni, vendar prav s tem ustvarjajo pristranskost v korist elitnih virov. Kot je razvidno iz zgornjih grafov (8.2, 8.3 in 8.4) in prilog, se je ta teza pokazala za pravilno pri Delu, Dnevniku in Magu, ne pa tudi pri Mladini. Pri Delu so bila stališča za in proti izbranim podana razmeroma podobno (za – 44,63 % in proti – 36,58 %), medtem ko je iz Priloge A (Tabela A.1) razvidno, da je bilo kar 83,22 odstotka elitnega izvora izmed vseh uporabljenih virov. S pomočjo teh podatkov lahko sklepamo, da so novinarji, če upoštevamo merila novinarske objektivnosti, ki med drugimi govorijo o predstavitvi različnih mnenj in o enakem dostopu do novinarskih objav, predstavili nasprotujoča si mnenja na eni strani, na drugi pa so pri tem imeli predvsem elitni uradni viri prednostni dostop, kar je pripeljalo do tega, da so o izbrani manjšini v javnosti govorili predvsem pripadniki večinskega prebivalstva.

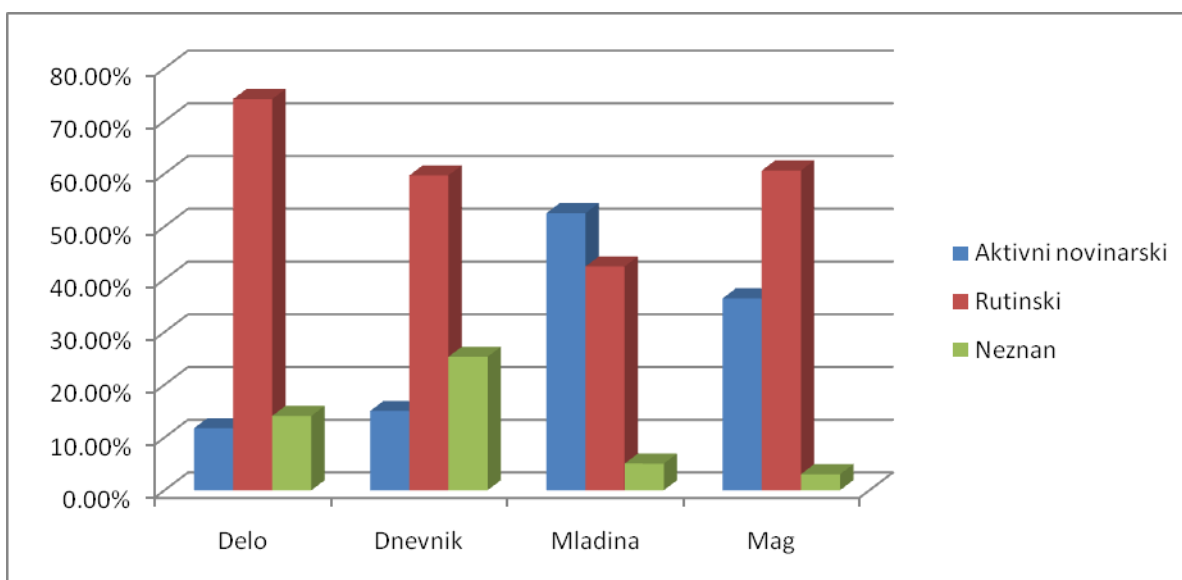
Tudi v primeru Dnevnika so bila mnenja za oziroma proti izbranim v analiziranem obdobju približno enako razdeljena (za – 42,69 %; proti – 34,78 %). Obenem lahko zasledimo podatek, da so močno prevladovala informacije elitnega uradnega izvora (86,17 %) (Priloga B; Tabela B.1).

Pri Magu so bila mnenja o izbranih prav tako podana v približno enakem obsegu (za –

33,33 %, proti – 42.42 % in neopredeljeno – 24.24 %), medtem ko lahko vidimo, da se v privilegiranem položaju nahajajo tudi elitni uradni viri informacij (60,61 %) (Priloga C; Tabela C.1).

V primeru Mladine ne morem potrditi tretje teze. Kot je razvidno iz zgornjih tabel in priloge Č ter Tabele Č.1, v tem tedniku močno prevladujejo viri informacij, ki zagovarjajo izbrisane (75,74 %). Prav tako kaže pogled na razporeditve virov po njihovi elitnosti, da pri Mladini prevladujejo neuradni viri (Graf 8.1). Kot taka se Mladina zagotovo razlikuje od ostalih analiziranih časopisov.

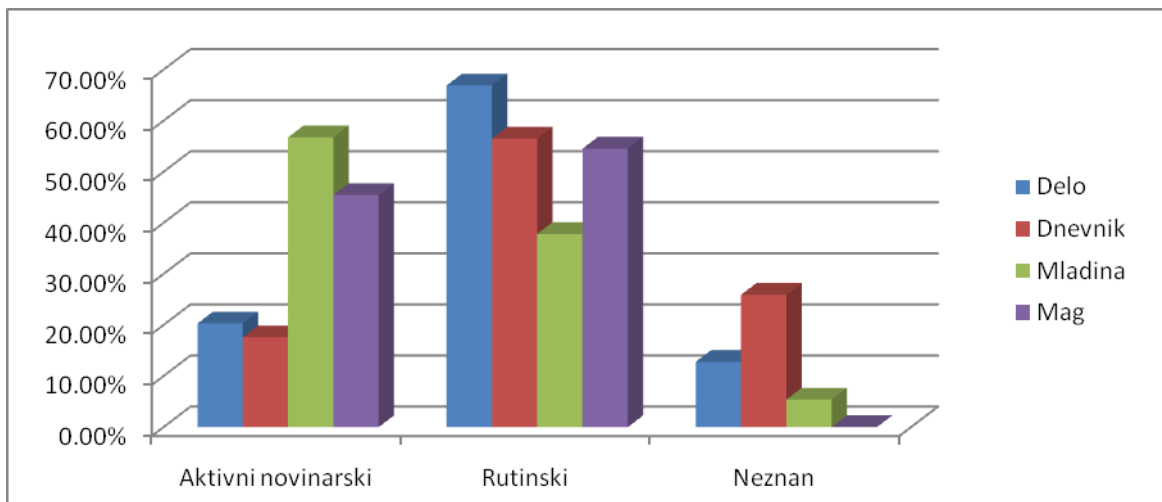
Graf 8.5 Delež posameznih kanalov zbiranja informacij glede na medij, N=683, Sig.=0,00

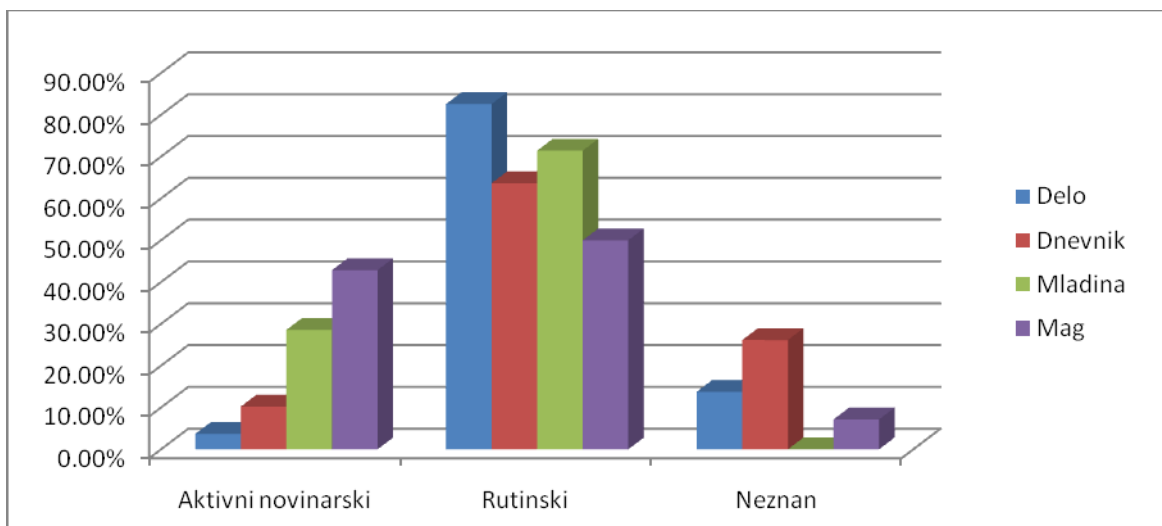
Kot je razvidno iz Grafa 8.5, lahko potrdim četrto tezo, da so informacije o izbrisanih zbrane večinoma s pomočjo rutinskih kanalov, in sicer pri vseh analiziranih medijih, razen pri Mladini. V primeru Dela je na ta način prišlo v kar 74,16 odstotka do medijskih objav, medtem ko je po aktivni novinarski poti bilo zbranih le 11,74 odstotka informacij. Pri 14,01 odstotka virih se ne ve, kako je novinar prišel do informacije (Priloga A; Tabela A.2). Pri Dnevniku je situacija podobna, saj je prav tako večina novinarskih informacij zbrana po rutinski novinarski poti (59,68 %), medtem ko je v 15,02 odstotka primerov prišlo do objave informacij po aktivni novinarski poti. V 25,30 odstotka tega podatka ni bilo mogoče zaslediti (Priloga B; Tabela B.2). Tudi pri Magu so bile informacije zbrane večinoma s pomočjo rutinskih novinarskih kanalov (60,61

%), medtem ko jih je bilo 36,36 odstotka zbranih po aktivni novinarski poti. V 3,03 odstotka iz prispevkov ni bilo moč zaznati, na kašen način je novinar prišel do informacij (Priloga C; Tabela C.2).

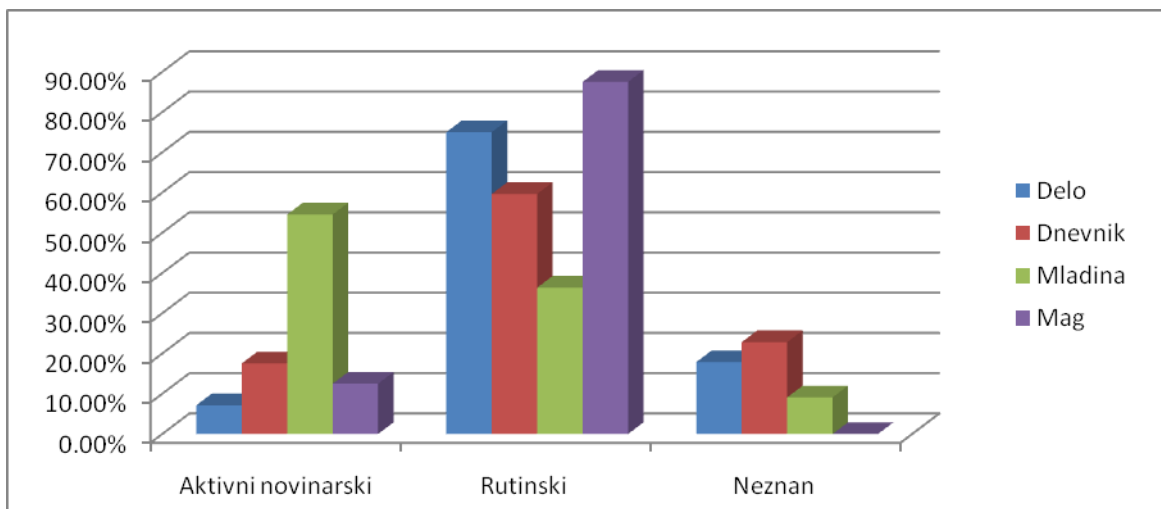
Graf 8.6 Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki zagovarjajo izbrisane, N=326, Sig.=0,00

Graf 8.7 Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki nasprotujejo izbrisanim, N=225, Sig.=0,00

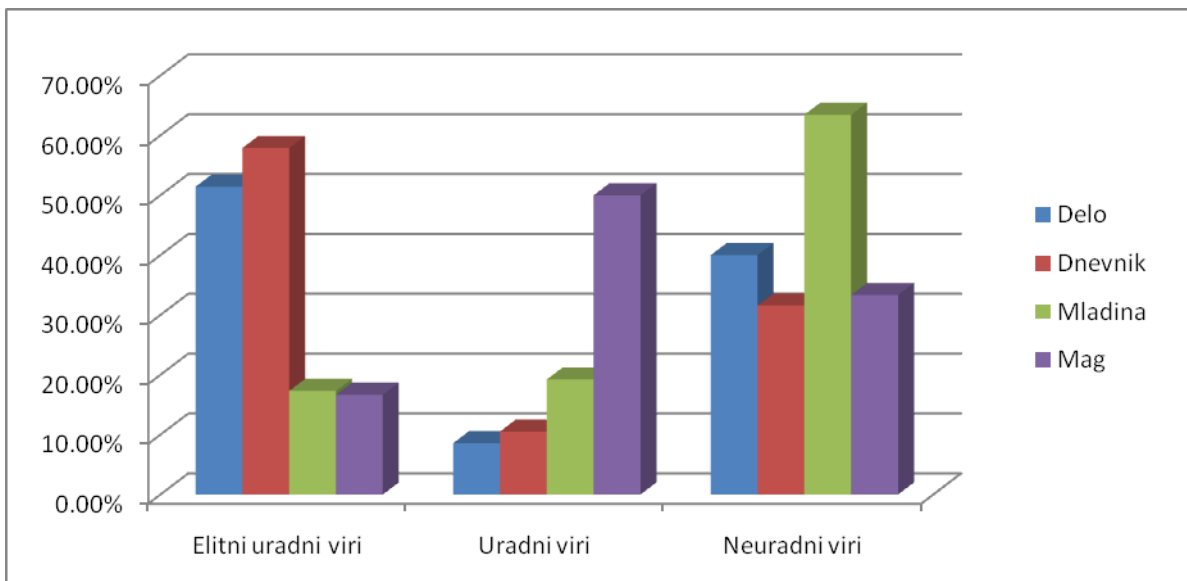

Graf 8.8 Delež posameznih kanalov zbiranja informacij v virih, ki so neopredeljeni do problema izbrisa, N=132, Sig.=0,00

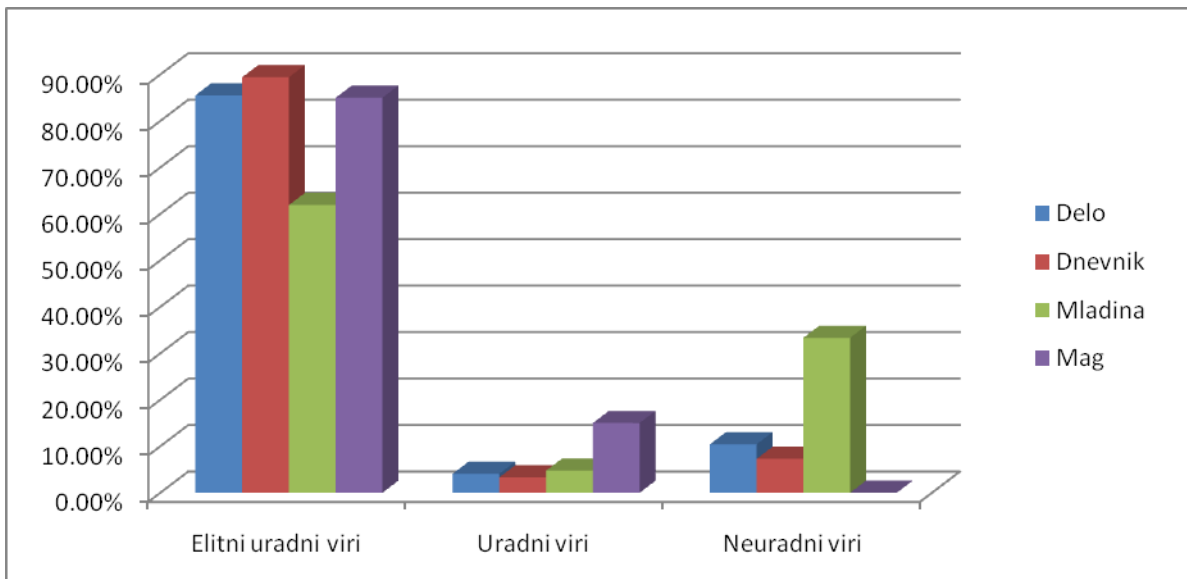

Samo na primeru Dela lahko potrdim peto tezo, da je način pridobivanja informacij povezan z izražanjem mnenj za ali proti izbrisanim, tako da so informacije, ki zagovarjajo izbrisane, zbrane večinoma po aktivni novinarski poti, medtem ko so tiste, ki jim nasprotujejo, zbrane predvsem po rutinski poti. Pri Delu (Priloga A; Tabela A.2) informacije, zbrane po aktivni novinarski poti, zagovarjajo izbrisane v kar 77,14 odstotka, medtem ko tiste, zbrane po rutinski poti, v približno enaki meri tako nasprotujejo, kot jih zagovarjajo. Na primeru Dnevnika ne morem potrditi te teze. Čeprav polovica izmed vseh po aktivni poti pridobljenih informacij zagovarja izbrisane, pa informacije, pridobljene po rutinski poti, v približno enakem razmerju zagovarjajo izbrisane (40,40 %) oziroma jim nasprotujejo (37,09 %) (Priloga B; Tabela B.2). Tudi pri Magu so razmere podobne. Zato ugotavljam, da prevladuje razmeroma enak delež tako po rutinski poti zbranih informacij za in proti (54,55 % in 50 %) kakor tudi po aktivni novinarski poti (45,45 % in 42,86 %) (priloga C; Tabela C.2). Na primeru Mladine je število informacij, ki zagovarjajo izbrisane, relativno veliko, in sicer v primeru aktivno pridobljenih informacij (80,77 %) kot pri tistih, ki so zbrane po rutinskih novinarskih kanalih (66,67 %) (Priloga Č; Tabela Č.2).

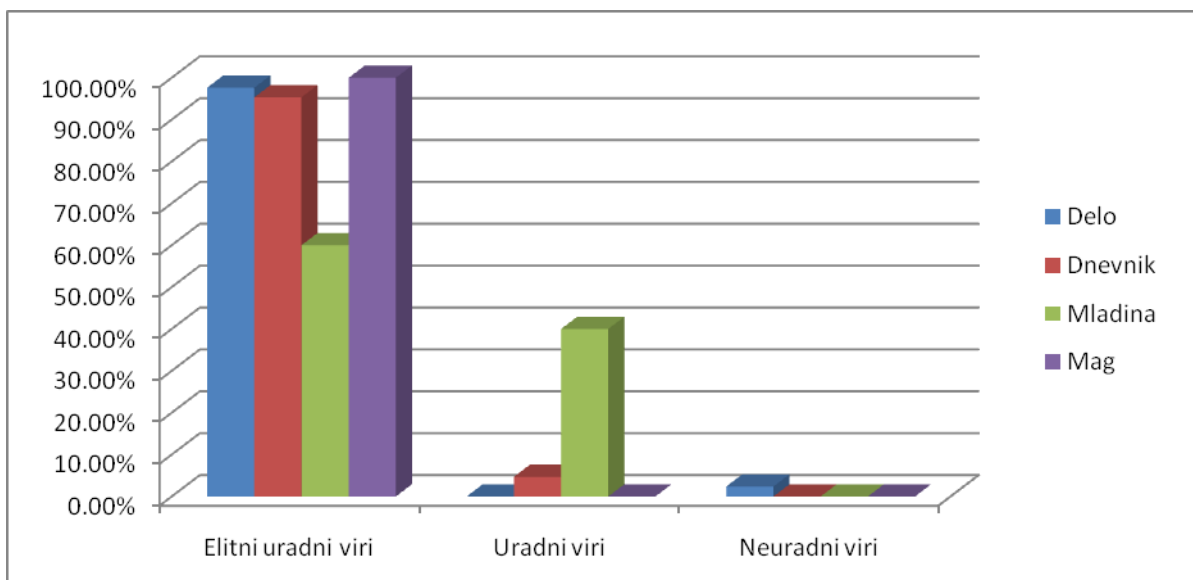
Graf 8.9 Delež posameznih statusov virov v analiziranih medijih, ki so prišli do medijske objave po aktivni novinarski poti, N=137, Sig.=0,00

Graf 8.10 Delež posameznih statusov virov v medijih, ki so prišli do medijske objave po rutinski novinarski poti, N=434, Sig.=0,00

Graf 8.11 Delež posameznih statusov virov v medijih, za katere se ne ve, kako so prišli do medijske objave, N=112, Sig.=0,00

Šesto tezo, da je pogostost uporabe na družbeni lestvici višjih (elitnih) virov povezana z novinarjevo rutinizirano delo na način, da so informacije elitnih virov zbrane bolj rutinsko, medtem ko so informacije uradnih in neuradnih virov pogosteje zbrane aktivno novinarsko, lahko potrdim pri vseh analiziranih časopisih (Graf 8.9, 8.10, in 8.11).

Pri Delu je bilo izmed vseh informacij, ki so bile pridobljene po rutinski novinarski poti, njih 85,52 odstotka elitnega izvora, medtem ko je pri aktivno zbranih informacijah približno enaka porazdelitev med elitnimi uradnimi viri in uradnimi ter neuradnimi viri (Priloga A; Tabela A.3). Iz Tabele B.3 (Priloga B) je razvidno, da so bili v primeru Dnevnika elitni uradni viri zbrani v 61,93 odstotka po rutinski novinarski poti, medtem ko so bili uradni približno enako pridobljeni tako po aktivni (33,33 %) kot po rutinski poti (41,67 %). Pri neuradnih virih je bila večina informacij zbrana po aktivni poti (52,17 %). Izmed vseh informacij, ki so prišle do objave po rutinski novinarski poti, jih je bilo kar 89,40 odstotka elitnega uradnega izvora.

Razmere so podobne tudi pri tedniku Mag. Elitni uradni viri so večinoma zbrani rutinsko (85 %), uradni viri so večinoma zbrani po aktivni novinarski poti (66,67 %), medtem ko so neuradni viri zbrani izključno aktivno novinarsko (100 %) (Priloga C; Tabela C.3). Tudi pri Mladini so bili elitni uradni viri večinoma zbrani po rutinski

novinarski poti (68,42 %), uradni in neuradni viri pa po aktivni novinarski poti (71,43 % in 70,21 %) (Priloga Č; Tabela Č.3).

9 DISKURZIVNA ANALIZA

9.1 Tekstualna analiza

9.1.1 Analiza tem

V teoretičnem delu sem izpostavila pomen, ki ga ima novinarsko ustvarjanje in prezentiranje določenih dogodkov na dojetanje in razumevanje realnosti, ki nas obkroža. Ta pomen je še močnejši, ko govorimo o manjšinah. Mediji nadzirajo oblike javnega diskurza z izborom določenih informacij, še posebej tedaj, ko gre za manjšine. Te imajo namreč manj možnosti, da bi njihovo stališče postalo tisto, o katerem se poroča. Zaradi tega imajo lahko mediji pomembno vlogo tudi v reprodukciji in spodbujanju diskriminacije, zaradi česar je pomembno, da so še posebej pozorni do manjšinske tematike. Kot so pokazale dosedanje analize rasističnih medijskih diskurzov o etničnih manjšinah, se o temah, ki so povezane z manjšinami, pogosto poroča negativno ali nevtrarno z negativno konotacijo. V mojem primeru je bila večina prispevkov informativne novinarske zvrsti v časnikih od aprila 2003 do aprila 2004 omejena na poročanje o aktualnih temah izbrisa. Glede na to, da je bila v aprilu 2003 izdana druga odločba Ustavnega sodišča, so bile parlamentarne razprave, s tem pa tudi informativni prispevki, osredotočeni skorajda izključno na nastanek tehničnega zakona (s katerim naj bi se uresničila omenjena odločba), v začetku leta 2004 pa na vprašanje referendumu o tehničnem zakonu. Čeprav slednje lahko označimo za dokaj nevtralne teme, pa ugotavljam, da so te dobile negativno dimenzijo s tem, da so novinarji uporabljali predvsem elitne vire informacij (glej statistično analizo besedil), s čimer so predstavljali njihovo videnje tega vprašanja. Analizirana časnika sta večinoma zagovarjala zahteve izbrisanih v interpretativnih novinarskih prispevkih in znotraj njih obravnavala teme, kot so človekove pravice, pravice izbrisanih ipd. V informativnih novinarskih prispevkih je bilo malo podobnih tem.

V tednikih Magu in Mladini prevladujejo drugačni novinarski žanri in teme. V Magu so informativni novinarski prispevki (sicer maloštevilčni) govorili predvsem o omenjenih sodbah in zakonih. Magovi novinarji in komentatorji so v različnih prispevkih interpretativne novinarske zvrsti nedvomno nasprotovali pravicam izbrisanih in jih tudi prikazovali kot problem oziroma grožnjo. Tudi v Mladini sem zasledila večje število prispevkov, ki so komentirali izbris. Kot sem že prej omenila, sem v Mladini našla veliko novinarskih prispevkov, ki jih zaradi izrazito jasne novinarske presoje nisem mogla uvrstiti med informativno novinarsko zvrst. Mladina je kot liberalen časopis jasno zagovarjala izbrisane tudi v svojih uvodnikih. Mladina in Delo sta tudi edina izmed analiziranih časopisov, ki sta uporabljala izbrisane v svojih prispevkih z imenom in priimkom. V Delu je bilo objavljeno manjše število tovrstnih prispevkov, medtem ko je v Mladini izšla vsaj ena življenjska zgodba izbrisane osebe v šestmesečnem obdobju vsak teden.

Kot značilne teme, ki sem jih zasledila v analiziranem obdobju v omenjenih časopisih, lahko izpostavim spodaj opisane teme.

A) Tehnični zakon

Prva tema je tehnični zakon, s katerim naj bi se rešilo vprašanje izbrisanih in s tem uresničila druga odločba Ustavnega sodišča, bil pa je ena izmed tem, ki je bila največkrat v ospredju. Kot je razvidno iz primerov v nadaljevanju, je ta tema pogosto dobila negativno konotacijo s tem, da se je ta zakon enačil z odškodninami in oškodovanjem slovenskih državljanov.

(Delo, 30. 10. 2003) (Rudolf Petan)

Zakon je absurden, je bil prepričan Rudolf Petan (SDS). Zakaj nekomu, ki je pravico že pridobil, priznavati pravice še za nazaj. To dokazuje, da ne gre več samo za krivice, ampak izključno za »molzenje slovenske države«.

(Delo, 9. 1. 2004) (Janez Janša – Gostujoče pero)

Predlagani zakon nikakor ne zasluži oznake akta, ki popravlja krivice, kajti veliko več jih zaradi svoje neselektivnosti na eni in diskriminatornosti na drugi strani povzroča.

Zakon je v temelju krivičen do vseh lojalnih državljanov RS ne glede na nacionalni izvor, saj posledično zahteva, da ravno tisti, ki so bili lojalni slovenski državi ali so se zanj celo aktivno bojevali, plačujejo odškodnino tudi tistim, ki so državo ogrožali ali očitno izigrali njene predpise. Edini pravi motiv predlaganih neselektivnih odločitev je politični: LDS in ZL želita »pridelati« nekaj 10.000 novih državljanov in volivcev.

B) Referendum o tehničnem zakonu

Referendum o tehničnem zakonu, ki se je odvil aprila 2004, je bil prav tako dolgo časa osrednja tema o izbrisanih. Zagovorniki referendumov so referendum prav tako pogosto povezovali z vprašenjem odškodnin.

(Dnevnik, 11. 2. 2004) (*Janez Janša*)

Prvaku SDS Janezu Janši pa se, kot je dejal, včasih obrača želodec, ko posluša, kako bomo denar metali skozi okno, saj bo referendum stal 600 milijonov tolarjev. »600 milijonov za slovenske državljanke in državljane, ki delajo v volilnih komisijah, je škoda, ni pa škoda, da bi plačevali odškodnine v Banjaluko, v Beograd, v Prištino...« je poudaril.

C) Odškodnine

Tema odškodnin je bila pogostokrat tema parlamentarnih razprav, s tem pa tudi novinarskih prispevkov.

(Delo 17. 04. 2003) (*SDS*)

Po ocenah strokovnjakov lahko odškodninske tožbe pobudnikov ustavne presoje dosežejo tudi znesek 600 milijard slovenskih tolarjev. To vsoto bi morali plačati davkoplačevalci, kar po oceni SDS pomeni, da bi v primeru dobljenih tožb moral plačati po 300 000 tolarjev vsak prebivalec Republike Slovenije.

9. 1. 2 Analiza poimenovanj

Z analizo poimenovanj sem ugotovila, da je najpogostejša teza, ki jo je moč zaslediti v medijskih besedilih, tista o izbrisanih kot o bivših oficirjih JLA, okupatorjih in špekulantih. Čeprav te izraze niso uporabljali novinarji, ugotavljam, da so se tovrstna poimenovanja velikokrat pojavljala v medijskem prostoru, ne da bi bila pri tem kritično vrednotena. Edina izjema je bila pri tem Mladina.

Izbrisani kot okupatorji

Poimenovanje izbrisanih kot okupatorjev, nekdanjih oficirjev JLA, sovražnikov in nasprotnikov slovenske osamosvojitve je eno najbolj pogostih poimenovanj, ki sem jih zasledila v analiziranem obdobju.

(Delo 17. 04. 2003) (SDS)

Odločba Ustavnega sodišča ne upošteva niti dejstva, da so med izbrisanimi tudi osebe, ki so bile aktivni udeleženci napada na samostojno Slovenijo 1.1991 – opozarja SDS/.../.

(Mag, 14. 01. 2004) (SDS)

Logika je precej preprosta: kdor je streljal v novo slovensko državo – med zdajšnjimi izbrisanimi je namreč precej takih – si ne zasluži, da bi užival njeno pravno, socialno in finančno varstvo.

(Mag, 14. 01. 2004)

V primeru »izbrisanih« so najbolj sporna kategorija bivši oficirji JLA, ki so storili huda kazniva dejanja med vojno za Slovenijo. Služili so v sovražni vojski in pregonu so se izogibali tako, da so pobegnili iz države, pri tem pa uničevali našo lastnino. Enako vsi tisti, ki so kot predsednik društva Todorović z gnusom zavrnili slovensko državljanstvo. Zdaj se seveda bojijo, da bi se vsak primer obravnaval posamično, hočejo odločbe za nazaj za vse naenkrat, v ospredje pa za propagandno rabo potiskajo nekaj neukih snažilk in žalijo 90 odstotkov državljanov te države, češ da so nestrpni. In s tem hočeta LDS in ZL omogočiti odškodnine na račun vseh davkoplačevalcev.

Izbrisani kot špekulanti

Poimenovanje, ki sem ga nadalje zasledila v analiziranih časopisih, je tisto o izbrisanih kot o špekulantih in manipulantih, ki bi storili vse, da bi le dobili ogromne odškodnine, ki jih bodo prispevali slovenski davkoplačevalci.

(Delo, 9. 10. 2003) (*Miroslav Starman, tajnik občinskega odbora Stranke slovenskega naroda – pisma bralcev*)

Ker smatramo, da je vse okrog »izbrisanih« velika politična manipulacija, smo se v stranki tudi odločili, da – z namenom, da zaščitimo slovenske državljane pred neupravičenimi zahtevami špekulantov – pomagamo zbirati podpise gospodu Francu Majcnu, ki pa ni član naše stranke. Tudi za nas je nesprejemljivo, da bi dobili pravice za nazaj tudi tisti, ki so sovražno delovali proti slovenski osamosvojitvi, kajti posredno bi s tem dobili tudi pravico do ogromnih odškodnin, ki bi ugonobile slovenske državljane. Zavedati bi se morali, da ni nič bolj krivično od kupljive »pravičnosti«!

(Dnevnik, 16. 10. 2003) (*Pavel Rupar*)

/.../ bi še razumel, če bi izbrisanim šlo le za vpis nazaj v register prebivalstva, toda njim, večinoma so špekulanti in nasprotniki osamosvojitve Slovenije, gre le za odškodnine, je med drugim svoje nasprotovanje zakonu utemeljil Pavel Rupar.

Nadaljnja analiza je pokazala, da so uporabljeni viri v analiziranih časopisih pogosto generalizirali izbrisane in s tem vzpostavili rasističen diskurz. Izbrisani so namreč pogosto bili kolektivizirani in reprezentirani kot del skupine, kar pa ima jasen implicitni pomen po mnenju Erjavčeve in Poler Kovačičeve (2007, 56).

(Delo, 04. 02. 2004) (*Janez Janša o vprašanju referenduma o tehničnem zakonu*)

Ustavo in zakon so kršili zato, da z neselektivnim pristopom tudi tisočim nasprotnikom slovenske osamosvojitve za nazaj omogočijo ureditev statusa stalnega prebivališča, vlaganja visokih odškodninskih zahtevkov in nato še pridobitev državljanstva, čeprav tega l. 1991 niso hoteli sprejeti.

(Mag, 12. 11. 2003) (*Janez Janša*)

Slovenija se je vsem tistim, ki so l. 1991 arogantno zavrnilo našo zelo velikodušno

ponudbo državljanstva, nenadoma zazdela privlačna država in mnogi so se v Slovenijo vrnili ilegalno, brez prijave, tako kot so iz nje odšli.

V Magu so bili izbrisani in njihovi podporniki najpogosteje »subjektivizirani« v kratkih besedilih, ki podcenjeno govorijo o njih.

(Mag, 07. 04. 2004) (*Flip-flop*)

Matevž Krivic je za veliko noč barval jajca. Na koncu jih je namesto z zajci oblepil s sličicami izbranih udbevcov in kosovcev.

(Mag, 10. 12. 2003) (*Vedeževalec*)

Po Sloveniji so se pojavili plakati s spačenimi obrazi krivcev za »izbrisane«, policija in tožilci pa bi plakatarje radi kaznovali vsaj za prekršek. Raje ne, sicer bo Matevž Krivic primer spravil na ustavno sodišče, potem pa jim bo treba plačati vse za nazaj, tudi stroške plakatiranja.

9. 2 Družbena analiza

Primeri iz tekstualne analize predstavljajo izbrisane ne le stereotipno in predsodkovno, temveč tudi jasno razlikujejo med »nami« – državljani in »njimi« – tujci. Kot primer navajam besedilo, ki ga je Delo objavilo 9. januarja 2004 in pod katerega se je kot gostujoče pero podpisal Janez Janša:

»Ustava RS namreč pravi, da je Slovenija država vseh svojih državljanek in državljanov. Nikjer ne govori, da je Slovenija država tujcev. Tujci so v Sloveniji gostje. Sprejemamo jih kot prijazni gostitelji, če sprejemajo pravni red, ki velja tukaj. Taka pravila so povsod po demokratičnem svetu. Nikakor pa nimajo enakih ali celo več državljskih pravic kakor slovenski državljani, kot nam te dni poskušajo dopovedati nekateri. In še manj so slovenski državljani in davkoplačevalci dolžni plačevati nekakšne odškodnine tistim, ki v Slovenijo nikoli niso verjeli. Razglašanje tistih, ki zagovarjamo spoštovanje veljavne ustavne ureditve, za nestrpne, ni primerno.«

Na tem mestu je najprimerneje začeti z diskurzivno in družbeno analizo, saj bom z njuno pomočjo poskusila odgovoriti na vprašanje, od kod izhaja takšen diskurz. Pri tem me bodo zanimali predvsem procesi in pogoji, s katerimi je bil izbris karakteriziran kot »normalen«, »zdravoorazumski«, medtem ko je bila ksenofobna reakcija nanj v bistvu le »normalna« reakcija ogroženega naroda. Izbris zatorej razumem kot logični in sestavni del nacionalne države, ki se umetno homogenizira, se torej vzpostavlja kot država nekega naroda in za neki narod. Pri analizi izbrisa zato ne morem mimo pojma nacionalizma, čigar logika preveva ves javni diskurz in si prisvoji vse dimenzije družbenega in političnega delovanja, ne da bi večina ljudi sploh opazila njeno implicitno prisotnost, kaj šele jo problematizirala (glej Bajt 2010, 193–196).

Slovenija je država, ki je po dolgem obdobju bojevanja z različnimi tujimi etnocentrizmi uresničila svojo sodobno politično suverenost v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Boj proti asimilaciji je večinoma potekal s pomočjo kulturnih sredstev, s kulturnim obstojem in razvojem. Slovenski kulturni nacionalizem je torej že obstajal, a je z uveljavitvijo nacionalne države dobil značilnosti državljskega, političnega nacionalizma, ki pa v sebi nosi nenehno nevarnost, da morajo opcije za lastno nacijo prerasti v oškodovanje drugih ali celo v šovinizem (glej Klinar 1991, 1517–1519). Klinar poudarja (1996, 425), da je značilno, da pojavi nestrpnosti in etnične stratifikacije z etnocentričnim nacionalizmom nastajata v prehodnih obdobjih negotovosti, ko prevladujejo klasične značilnosti v okvirih novonastale nacionalne države, povezane s spremembami socialne stratifikacije in globalnejših družbenih procesov.

Sam nacionalizem pa nikakor ne more biti osamljeni vzrok za vzpostavitev okoliščin za nastanek in »normalizacijo« izbrisa. Potrebno je bilo ustvariti mentaliteto, ki jo Jalušičeva (2007, 103) imenuje »sindrom organizirane nedolžnosti«, ki ustvari (prav tam) ideološko pripravo za podvig »organizirane krivde«. Ta vključuje vpletanje celotnega prebivalstva, kar lahko razumemo kot poskus zameglitve meje tako med akterji in opazovalci kot tudi med storilcem in žrtvami. Organizirana krivda na eni strani ustvarja žrtev, na drugi pa jo obtožuje. Vključuje produkcijo »Drugega«, ki jo proces organizirane nedolžnosti nujno potrebuje za proces samoviktimizacije. Ta ideološki

proces ob nastanku nacionalne države pa ni bil samoumeven, temveč je bil sestavljen iz niza »resnic« in »mitov« (Mertus v Jalušič 2007, 111), ki so jih reproducirali glavni akterji osamosvojitve. S tem, da je država postala sredstvo maksime delati dobro za narod (Arendt v Jalušič 2007, 107), je homogenizacija postala usodna za manjšine in nepripadnike nacije. Pri tem niso bile dehumanizirane le žrtve, temveč tudi storilci s tem, da so se odpovedali svojemu potencialu delujočih in razsojajočih ljudi (Jalušič 2007, 108). Človeška aktivnost je namreč nujen del kolektivnega politično odgovornega ravnanja, medtem ko ima dehumanizacija nanj uničujoč učinek. Organizirana nedolžnost pomeni inverzijo človekovih vrednot, pri čemer gre za konstruiran svet samoprevare, v katerem lahko nesprejemljive stvari postanejo normalizirane.

Kot eno glavnih dejstev, zaradi katere se oblast toliko časa ni ukvarjala z izbrisanimi, Zornova (2003, 90) zato izpostavlja pomen takratne prevladujoče ideologije, ki je bila sovražna do vseh, ki niso bili etnični Slovenci. Raziskave (v Klinar 1996, 425) kažejo, da se je ob razpadu Jugoslavije, povezanem z agresijo, bistveno spremenil odnos Slovencev do pripadnikov drugih narodov nekdanje Jugoslavije, ki so se premaknili proti sekundarnim odnosom in povečanim odnosom etnične distance. Ob pojavih nestrpnosti do imigrantov in etnične distanciranosti obstaja večja nevarnost za nastajanje verbalnih izrazov etnocentričnega nacionalizma, čigar bistvo je, da izhaja le iz lastne etičnosti, pri čemer izraža nestrpnost do drugih etičnosti (prav tam 429). Pri tem v bistvu prihaja do zameglitve pojma nacionalizma oziroma do njegove zamenjave s pojmom patriotizma, pri čemer se patrioti zgolj branijo, nikogar niti napadajo niti sovražijo. Prav ta ideja nujnosti »zaščite« pred drugim je po mnenju Bajtove (2010, 201) pomembna dimenzija vseh izključevalnih ideologij in družbeno-političnih praks. Kot dokazuje Triandafyllidou (v Bajt 2010, 196), je izključevanje »Drugih« pogosto utemeljeno na rasistični osnovi, v času »novodobnega rasizma« pa je ta najbolj viden v medijskem diskurzu.

Izbris in izbrisani več let niso predstavljali teme, ki bi bila vredna večje medijske pozornosti. Kljub vsemu je Mladina opisala prve primere uničevanja osebnih dokumentov že pred inauguracijo prvega slovenskega ombudsmana Iva Bizjaka, pred ustanovitvijo Helsinškega monitorja in preden so sodišča opazila nezakonnosti. Prvi primeri zavrnitev vstopa v državo so bili v Mladini opisani že leta 1992, leta 1994 pa je

postalo jasno, da gre za posebno kategorijo ljudi, ki so jih takrat prvič poimenovali izbrisani (glej Mekina 2007, 158). Dejstvo, da izbris ni nekaj, za kar se je prvič slišalo leta 1999, ko je bila izdana prva odločba Ustavnega sodišča, napeljuje na obstoj »kulture molčanja« (Jalušić 2007, 104), ki nima za posledico le izgube spomina, temveč se s tem prevedejo zločini v nekaj pravičnega in se normalizirajo v skladu s tem. Tema izbrisa je sicer postala odmevnejša po letu 1999, ko sta se uveljavila diskurz lojalnosti slovenskemu narodu in državi ter zatiralski diskurz (glej Zorn 2007, 18–19), ki so ga reproducirali predvsem pripadniki skrajnih desnih in nacionalističnih strank. V razširjanju njihovega diskriminatornega in rasističnega diskurza so imeli množični mediji eno ključnih vlog. Njihova odprtost do takih virov informacij, kar se je kazalo predvsem pri omejevanju poročanja o celotnem problemu, je odigrala pomembno vlogo pri diskriminaciji te manjšine.

10 SKLEP

Mediji so zaradi diskurzivnega statusa resničnosti zelo vpliven dejavnik v družbenem konstruiranju vsakdanje realnosti, obenem pa so iz istega razloga in množičnega dosega zelo primerni za razširjanje različnih ideologij. V medijih tako nenehno prevladuje boj za prevlado v medijskem prostoru, z udorom tržne logike pa so se političnim interesom pridružili še ekonomski. S tem, da prenašajo izbrana mnenja in stališča, mediji nikakor niso le pasivni opazovalci v reprodukciji ideologije, temveč imajo zelo aktivno in pomembno vlogo. Mediji z izborom virov informacij nadzirajo oblike javnega diskurza, še posebej, ko gre za manjšine. Zaradi tega imajo lahko množični mediji osrednjo vlogo tudi v reprodukciji rasizma in to tako, da potekajo debate o določeni manjšinski skupini o njih in ne z njimi. S tem, da elitam pasivno dopuščajo prednostni dostop do medijev, utišajo glas manjšine in legitimirajo diskriminacijsko vedenje elit (glej van Dijk 1993, 241–243).

Na podlagi ugotovitev, do katerih sem prišla v praktičnem delu diplomskega dela, lahko potrdim izhodiščno tezo. Vsi analizirani časopisi (razen Mladine) so namreč v svojem poročanju o izbrisanih reproducirali predvsem diskurz politične elite in nekritično povzemali njihovo dihotomno delitev na »nas« in »njih«. S takšnim načinom (ne)poročanja so tako legitimirali nestrpne prakse in prispevali k marginalizaciji že tako

obrobne skupine izbrisanih.

Kot je pokazala statistična analiza besedil, so vsi analizirani časopisi (razen Mladine) v informativnih novinarskih prispevkih večinoma pasivno uporabljali politične elitne uradne vire, s čimer so zožali obseg možne komunikacije, obenem pa tudi možnost razumevanja problematike izbrisa v širši javnosti. S tem so učinkovali na dodatno marginaliziranost te obrobne skupine ljudi. Analizirana časnika sta sicer v svojih interpretativnih prispevkih povečini zagovarjala izbrisane, vendar pa sta s tem, da sta dopuščala prostor elitnim uradnim virom v svojih informativnih novinarskih prispevkih, pomembno vplivala na predstavo javnosti o manjšinski skupini. Statistična analiza besedil je tako pokazala, da so bili analizirani mediji navidezno objektivni, ker naj bi prikazovali obe strani problema, čeprav so v več kot 80 odstotkih uporabljali le politične uradne vire. Taka (v veliki večini tudi pasivna) uporaba najlažje dosegljivih, obenem tudi »visoko kredibilnih« virov, pa zrcali vdor tržne logike v sistem, v katerem potemtakem ni prostora za manjšine.

Kot je pokazala kritična diskurzivna analiza, se je polje razprav v medijih zaradi prevlade elitnih političnih virov omejilo na le nekoliko tem, ki so pogosto obravnavale izbrisane kot grožnjo za slovenske državljane. Prav odsotnost manjšinjskih tematik je pripomogla k širjenju diskriminacije in marginalizaciji izbrisanih. Izredno pomenljiv je bil že način, kako so elitni viri opisovali in poimenovali izbrisane – kot okupatorje in izdajalce slovenske države in nacionalnih interesov ter špekulante, ki se z izbrisom hočejo le okoristiti. Pogosto so bili pri tem tudi generalizirani, kar je imelo realne posledice na izbrisane, saj imajo mediji moč, da na podlagi diskurzov in reprezentacij oblikujejo in legitimirajo identitete, ne le naše lastne, temveč tudi identitete »Drugega«.

Z diskurzivno analizo sem poskusila odgovoriti na vprašanje, kako je lahko toliko let po samem izbrisu v javnosti še vedno prevladoval širokosprejet »normalen« diskurz o »njih« – izbrisanih kot izdajalcih, ki stojijo nasproti »nam« – Slovencem, lojalnim državljanom. Odgovor je potrebno poiskati v samem začetku nastajanja Slovenije kot nacionalne države, ki je zaradi lastne identifikacije nujno potrebovala tiste »Druge«, od katerih naj bi se njeni državljani drastično (na bolje) razlikovali. Izbrisani in diskurz, ki se je pri tem razvil, so bili zato logična posledica nastajanja države, ki je opravičevala

lastno negotovost z iznajdbo notranjega sovražnika in v kateri ni obstajala kritičnost znotraj dominantne ideologije. Kot piše Vezjak (2007, 202), lahko le tista politična skupnost, ki o sebi misli, da je nezmotljiva, zares sistematizirano dela napake, v primeru izbrisa tudi argumentacijske in logične. Ksenofobna argumentacijska logika »Nismo ksenofobni mi, temveč tisti, ki nas tega obtožujejo« po mnenju avtorja (prav tam) kaže, da velja razumeti takšne obrambne reakcije kot simptomalne in s tem razodevajoče svoje pravo netolerantno bistvo.

S tem, ko postaja takšen diskurz vse bolj uveljavljen v javnosti, se tudi ukorenini z njim povezana retorika v vse pore družbenega življenja, tudi v medije. V takšnih pogojih pa pride do prevlade zdravorazumske ideologije, da so mediji, ki so prav tako del te družbe in ne nekaj izven nje, kot ogledalo družbe preslikava tega, kar se v družbi realno dogaja (glej Sardelić). Takšna ideologija učinkuje tudi na samo novinarstvo, saj se novinarji pogostokrat ne zavedajo več svoje odgovornosti, ki jo praviloma imajo do družbe, da so lahko usmerjevalci sprememb, ampak ostajajo zgolj kanal za reprodukcijo družbenega konsenza.

11 LITERATURA

1. Bagdikian, Ben H. 1992. *The media monopoly*. Boston: Beacon Press.
2. Bajt, Veronika. 2010. Več kot zgolj administrativno ustvarjeni »tujci«. Izbrisani in odmev nacionalistične konstrukcije Drugega v simbolni ideji o »nas«. V *Brazgotine izbrisa: prispevek h kritičnemu razumevanju izbrisa iz registra stalnega prebivalstva Republike Slovenije*, ur. Neža Kogovšek in Brankica Petković, 193–215. Ljubljana: Mirovni inštitut.
3. Bašić-Hrvatin, Sandra. 1990. *Konstrukcija realnosti v medijih: teoretična izhodišča za analizo jugoslovanskih časopisov*. Magistrska naloga. Ljubljana: FDV.
4. --- 1994. Čas nacionalizmov. *Teorija in praksa* 31 (9/10): 913–915.
5. Berger, Peter in Peter L. Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
6. Billig, Michael. 1995. *Banal Nationalism*. London: Sage publications.
7. Bourdieu, Pierre. 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.
8. Čas, Bojan. 2004. Fenomenološka sociologija: konstrukcija družbenega življenja – fenomenologija družbenega sveta. *Družboslovne razprave* 20 (45): 81–85.
9. Dedić, Jasminka, Vlasta Jalušič in Jelka Zorn. 2003. *Izbrisani: organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

10. Devetak, Silvo. 2006. Ali je diskriminacija v Sloveniji ne le pravno-realni, ampak tudi politični in varnostni problem? V *Diskriminacija na etični in verski osnovi v Sloveniji*, ur. Silvo Devetak, 5–12. Maribor: ISCOMET – Inštitut za etične in regionalne študije.
11. Dijk, Teun A. van. 1985. Elite discourse and racism. V *Approaches to Discourse, Poetics and Psychiatry*, ur. Iris M. Zavala, 81–123. Utrecht: John Benjamins publishing company.
12. --- 1988. *News as discourse*. Hillsdale (New Jersey), Hove, London: L. Erlbaum.
13. --- 1993. Elite discourse and racism. V *Sage Series on Race and Ethnic Relations*, ur. Melinda T. Reist, 179–193. Newbury Park: Sage Publications.
14. --- 1995. The Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity? *Javnost/The Public* 2 (2): 27–45.
15. --- 1997. *Discourse studies: a multidisciplinary introduction. Discourse as structure and process*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
16. Drame, Ines. 1992. Odnosno strukturirana medijska realnost kot posebna realnost. *Teorija in praksa* 29 (9/10): 849–859.
17. Erjavec, Karmen, Sandra Bašić-Hrvatin in Barbara Kelbl. 2000. *Mi o romih: diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute.
18. Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 2006. Mapping the notion of »terrorism« in Serbian and Croatian newspapers. *Journal of Communication inquiry* 30 (4): 298–317.
19. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza medijskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

20. Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis*. New York: Longman Publishing.
21. Fowler, Roger 1991. *Language in the news: Discourse and Ideology in the Press*. London, New York: Routledge.
22. Gans, Herbert J. 2003. *Democracy and the news*. Oxford: Oxford University Press.
23. Hall, Stuart. 2004. Delo reprezentacije. V *Medijska kultura*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 33–96. Ljubljana: Študentska založba.
24. Michael, Haralambos. 1994. *Uvod v sociologijo*. Zagreb: Globus.
25. Hodžić, Edin in Jusić Tark. 2010. *Na marginama: manjine i mediji u jugoistočnoj Europi*. Sarajevo: Mediacentar.
26. Jalušić, Vlasta. 2008. Organizirana nedolžnost in izključevanje. Nacionalne države in državljanstvo po vojni in kolektivnih zločinih. *Časopis za kritiko znanosti* 35 (228): 101–122.
27. *Kazenski zakonik (KZ-UPB1)*. Ur. l. RS 95/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200495&stevilka=4208> (5. julij 2010).
28. Klinar, Peter. 1991. Študije o etnonacionalizmu – vzpodbude za aktualna razmišljanja. *Teorija in praksa* 28 (12): 1516–1524.
29. --- 1994. O nacionalni identiteti in etnonacionalizmih. *Teorija in praksa* 31 (5/6): 420–438.

30. Kogovšek, Neža in Brankica Petković. 2007. *O diskriminaciji: priročnik za novinarke in novinarje*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
31. Košir, Manca. 1988. Postavke novinarskega diskurza. *Teorija in praksa* 25 (5): 652–655.
32. --- 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
33. --- 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Kuhar, Roman. 2006. Manjšine v medijih. V *Mediji za državljane*, ur. Brankica Petković, 119–162. Ljubljana: Mirovni inštitut.
35. Kuzmaić, Tonči. 1999. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Open Society Institute–Slovenia.
36. Leskošek, Vesna. 2005. *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
37. Lipovec Čebren, Uršula in Jelka Zorn, ur. 2008. *Zgodba nekega izbrisa*. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti.
38. Luthar, Breda. 1996. Analiza medijskega diskurza v semiotski družbi. *Teorija in praksa* 33 (2): 181–193.
39. MacNair, Brian. 1998. *The sociology of journalism*. London: Arnold.
40. Makarovič, Matej in Boris Rončević. 2006. Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih. *Družboslovne razprave* 22 (52): 45–65.
41. Mekina, Igor. 2007. Izbris Izbrisa. *Časopis za kritiko znanosti* 35 (228): 157–171.

42. *Nacionalna raziskava branosti*. 2011. Dostopno prek: <http://www.nrb.info/podatki/> (20. april 2011).
43. Poler Kovačič, Melita. 2001. Kriza novinarstva kao kriza etike: tko je novinarski subjekt? *Medijska istraživanja* 7 (1/2): 25–44.
44. --- 2004. Novinarska rutina in (pre)moč uradnih virov informacij. *Teorija in praksa* 41(3/4): 690–702.
45. --- 2004. *Novinarska (iz)virnost: novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
46. --- 2004. *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. Radio Študent. 2011. *Reprezentacije (narodnih) manjšin v medijih*. Dostopno prek: <http://www.radiostudent.si/pipermail/kult-media/attachments/20090325/54686e71/attachment-0004.doc> (15. april 2011).
48. Schudson, Michael. 1978. *Discovering the news: a social history of American history*. New York: Basic Books.
49. Sigal, Leon V. 1973. *Reporters and officials: the organization and politics of newsmaking*. Lexington: D. C. Heath.
50. Ule, Mirjana. 1994. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
51. --- 1999. *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

52. --- 2000. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
53. --- 2009a. *Psihologija komuniciranja in medsebojnih odnosov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. --- 2009b. *Socialna psihologija: analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
55. *Ustava RS*. 1991. Ljubljana: DZS.
56. Vobič, Igor. 2008. Mitologija novinarske objektivnosti: revizija Barthesovega koncepta mita. *Družboslovne razprave* 24 (58): 107–125.
57. Vodeb, Oliver. 2003. Medijski aktivizem kot komunikacijska praksa reinstitucionalizacije družbene distribucije znanja. *Teorija in praksa* 40 (4): 734–751.
58. Vreg, France. 1986. Politično komuniciranje in konstrukcija družbene stvarnosti. *Teorija in praksa* 23(7/8): 645–655.
59. --- 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje: komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
60. Zorn, Jelka, Vlasta Jalušič in Jasminka Dedić. 2003. *Izbrisani: Organizirana nedolžnost in politika izključevanja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
61. --- 2007. »Mi, etno-državljeni etno-demokracije«, – nastajanje slovenskega državljanstva. *Časopis za kritiko znanosti* 35 (228): 17–33
62. Zupančič, Anton. 2004. *Politična opredeljenost Maga in Mladine v obdobju od 1996 do 2002*. Diplomaska naloga. Ljubljana: FDV.

63. Žubrinić, Dušan. 1975. *Marksizam i teorija elita*. Školska knjiga: Zagreb.

PRILOGE

Priloga A: Delo

Tabela A.1:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Elitni uradni viri	38,31 %	39,92 %	21,77 %	100,00 %
viri	71,43 %	90,83%	96,43 %	83,22 %
Uradni viri	66,67 %	16,67 %	16,67 %	100,00 %
	6,02 %	1,83 %	3,57 %	4,03 %
Neuradni viri	78,95 %	21,05 %	0,00 %	100,00 %
	22,56 %	7,34 %	0,00 %	12,75 %
Skupaj	44,63 %	36,58 %	18,79 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 298; X² = 26,46; sig. = 0.; C = 0,286

Graf A.1:

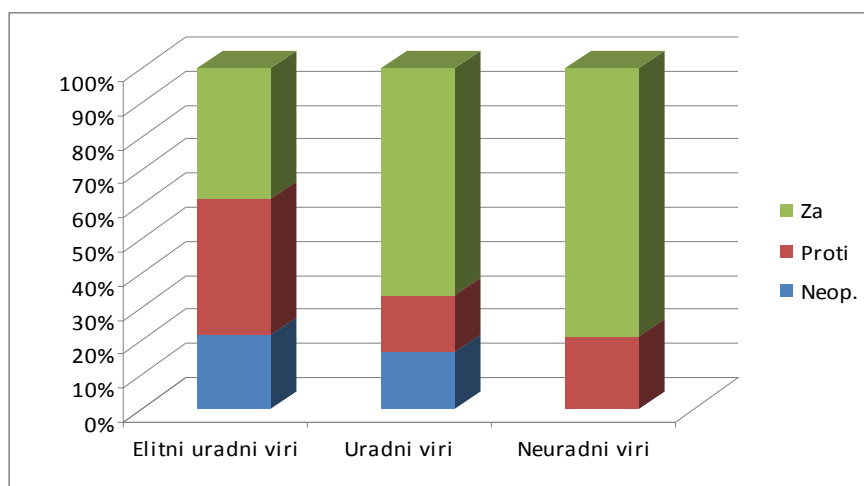

Tabela A.2:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Aktivni novinarski	77,14 %	11,43 %	11,43 %	100,00 %
	20,30 %	3,67 %	7,14 %	11,74 %
Rutinski	40,27 %	40,72 %	19,00 %	100,00 %
	66,92 %	82,57 %	75,00 %	74,16 %
Neznan	40,48 %	35,71 %	23,81 %	100,00 %
	12,78 %	13,76 %	17,86 %	14,09 %
Skupaj	44,63 %	36,58 %	18,79 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 298; $\chi^2 = 18,07$; sig. = 0,0012; C = 0,239

Graf A.2:

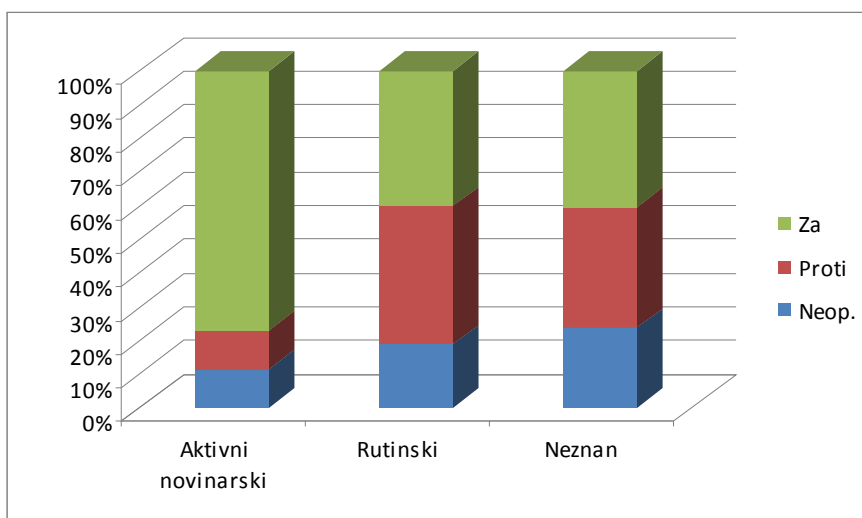
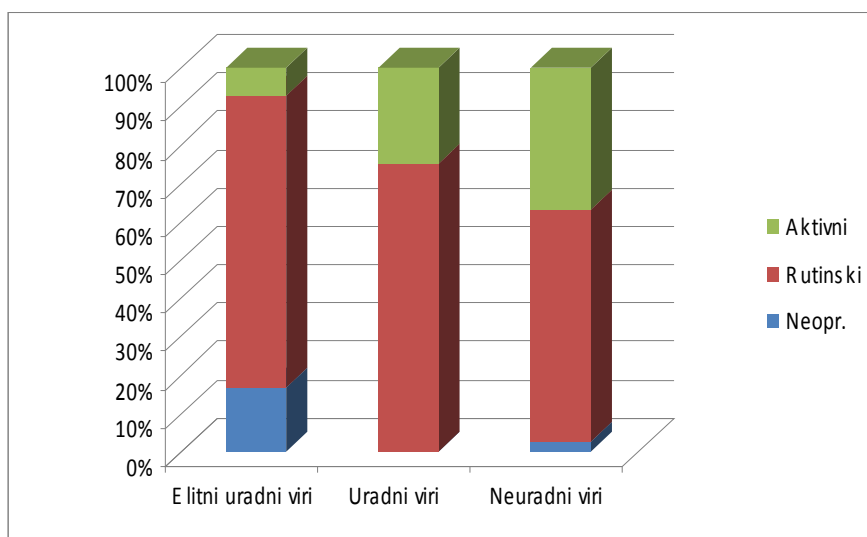

Tabela A.3:

	Aktivni	Rutinski	Neopr.	Skupaj
Elitni uradni viri	7,26 %	76,21 %	16,53 %	100,00 %
	51,43 %	85,52 %	97,62 %	83,22 %
Uradni viri	25,00 %	75,00 %	0,00 %	100,00 %
	8,57 %	4,07 %	0,00 %	4,03 %
Neuradni viri	36,84 %	60,53 %	2,63 %	100,00 %
	40,00 %	10,41 %	2,38 %	12,75 %
Skupaj	11,74 %	74,16 %	14,09 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 298; $X^2 = 33,8$; sig. = 0,000001; C = 0,319

Tabela A.3:

Priloga B: Dnevnik

Tabela B.1:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Elitni uradni viri	40,83 %	35,78 %	23,39 %	100,00 %
	82,41 %	88,64 %	89,47 %	86,17 %
Uradni viri	50,00 %	16,67 %	33,33 %	100,00 %
	5,56 %	2,27 %	7,02 %	4,74 %
Neuradni viri	56,52 %	34,78 %	8,70 %	100,00 %
	12,04 %	9,09 %	3,51 %	9,09 %
Skupaj	42,69 %	34,78 %	22,53 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 253; X² = 5,2; sig. = 0,2673; C = 0,142

Graf B.1:

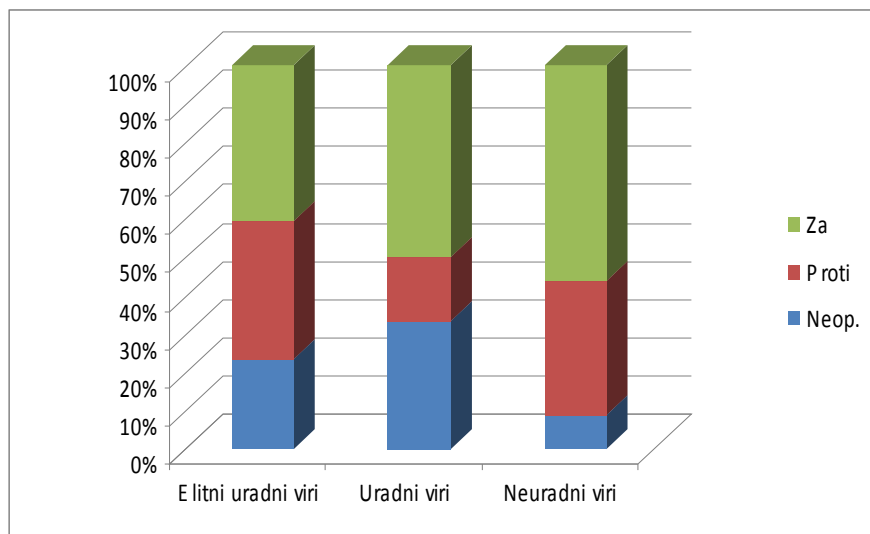

Tabela B.2:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Aktivni novinarski	50,00 %	23,68 %	26,32 %	100,00 %
	17,59 %	10,23 %	17,54 %	15,02 %
Rutinski	40,40 %	37,09 %	22,52 %	100,00 %
	56,48 %	63,64 %	59,65 %	59,68 %
Neznan	43,75 %	35,94 %	20,31 %	100,00 %
	25,93 %	26,14 %	22,81 %	25,30 %
Skupaj	42,69 %	34,78 %	22,53 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 253; X² = 2,66; sig. = 0,6162; C = 0,102

Graf B.2:

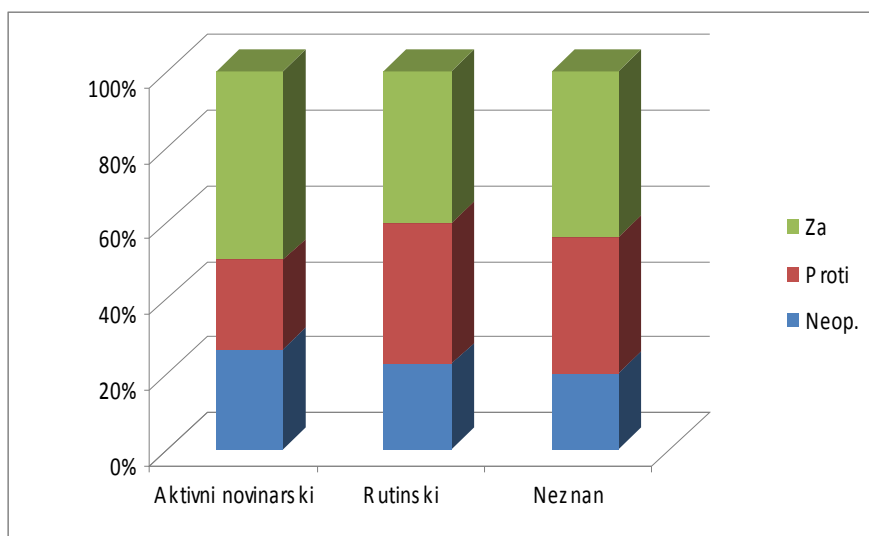
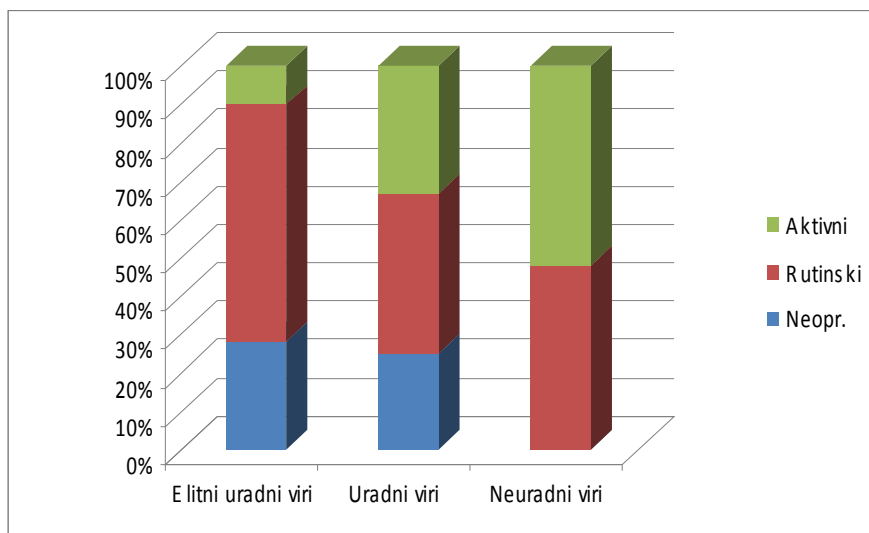

Tabela B.3:

	Aktivni	Rutinski	Neopr.	Skupaj
Elitni uradni viri	10,09 %	61,93 %	27,98 %	100,00 %
	57,89 %	89,40 %	95,31 %	86,17 %
Uradni viri	33,33 %	41,67 %	25,00 %	100,00 %
	10,53 %	3,31 %	4,69 %	4,74 %
Neuradni viri	52,17 %	47,83 %	0,00 %	100,00 %
	31,58 %	7,28 %	0,00 %	9,09 %
Skupaj	15,02 %	59,68 %	25,30 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 253; X² = 35,16; sig. = 0,00000043; C = 0,349

Graf B.3:

Priloga C: Mag

Tabela C.1:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Elitni uradni viri	40,00 %	30,00 %	30,00 %	100,00 %
	72,73 %	42,86 %	75,00 %	60,61 %
Uradni viri	22,22 %	55,56 %	22,22 %	100,00 %
	18,18 %	35,71 %	25,00 %	27,27 %
Neuradni viri	25,00 %	75,00 %	0,00 %	100,00 %
	9,09 %	21,43 %	0,00 %	12,12 %
Skupaj	33,33 %	42,42 %	24,24 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 33; X² = 4,04; sig. = 0,4012; C = 0,33

Graf C.1:

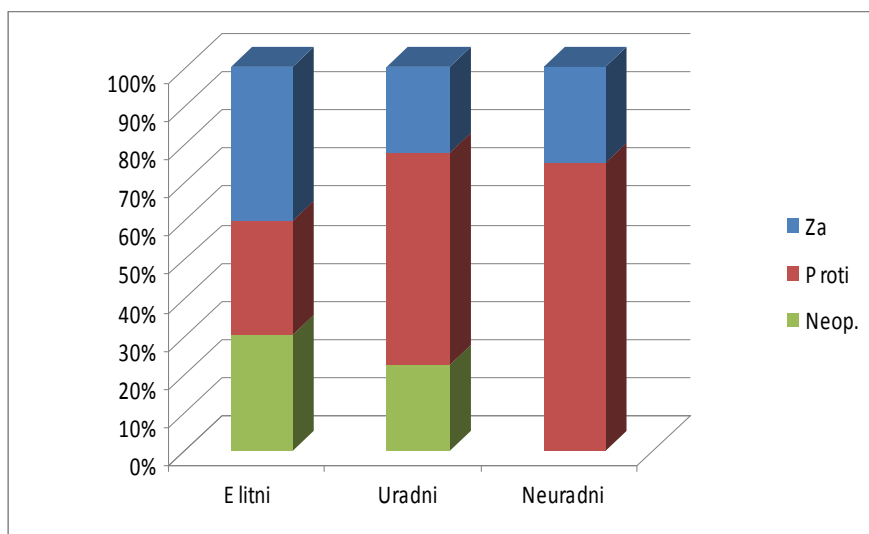

Tabela C.2:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Aktivni novinarski	41,67 %	50,00 %	8,33 %	100,00 %
	45,45 %	42,86 %	12,50 %	36,36 %
Rutinski	30,00 %	35,00 %	35,00 %	100,00 %
	54,55 %	50,00 %	87,50 %	60,61 %
Neznan	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %
	0,00 %	7,14 %	0,00 %	3,03 %
Skupaj	33,33 %	42,42 %	24,24 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 33; X² = 4,3; sig. = 0,3665; C = 0,34

Graf C.2:

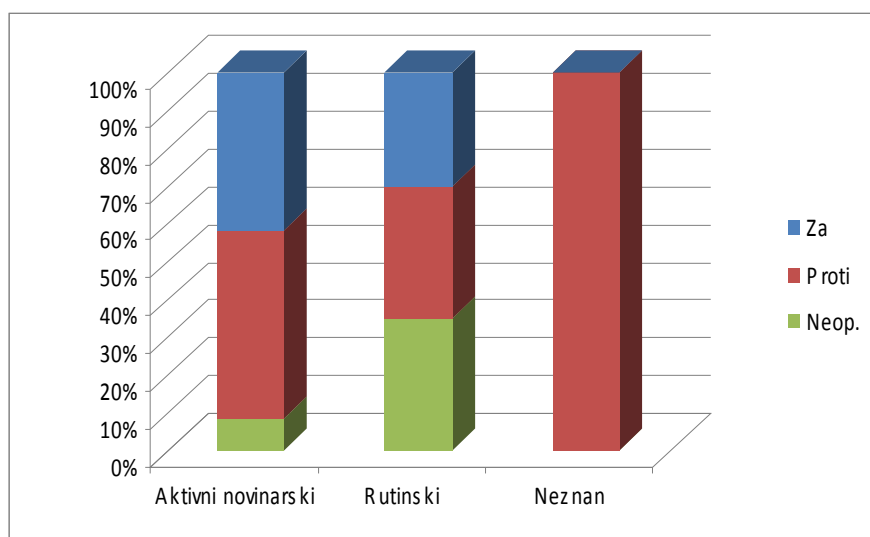
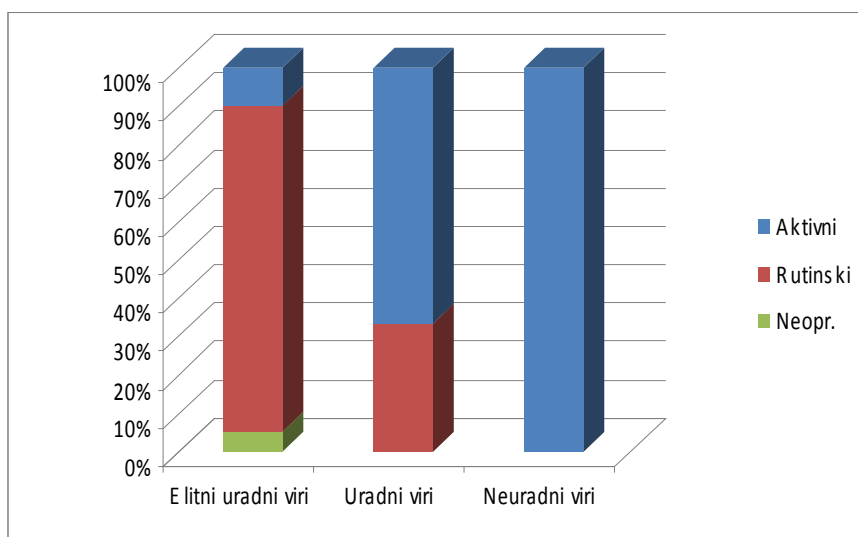

Tabela C.3:

	Aktivni	Rutinski	Neopr.	Skupaj
Elitni uradni viri	10,00 %	85,00 %	5,00 %	100,00 %
	16,67 %	85,00 %	100,00 %	60,61 %
Uradni viri	66,67 %	33,33 %	0,00 %	100,00 %
	50,00 %	15,00 %	0,00 %	27,27 %
Neuradni viri	100,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
	33,33 %	0,00 %	0,00 %	12,12 %
Skupaj	36,36 %	60,61 %	3,03 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 33; X² = 16,69; sig. = 0,0022; C = 0,58

Graf C.3:

Priloga Č: Mladina

Tabela Č.1:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Elitni uradni viri	60,53 %	18,42 %	21,05 %	100,00 %
	31,08 %	50,00 %	72,73 %	38,38 %
Uradni viri	50,00 %	28,57 %	21,43 %	100,00 %
	9,46 %	28,57 %	27,27 %	14,14 %
Neuradni viri	93,62 %	6,38 %	0,00 %	100,00 %
	59,46 %	21,43 %	0,00 %	47,47 %
Skupaj	74,75 %	14,14 %	11,11 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 99; X² = 18,91; sig. = 0,0008; C = 0,4

Graf Č.1:

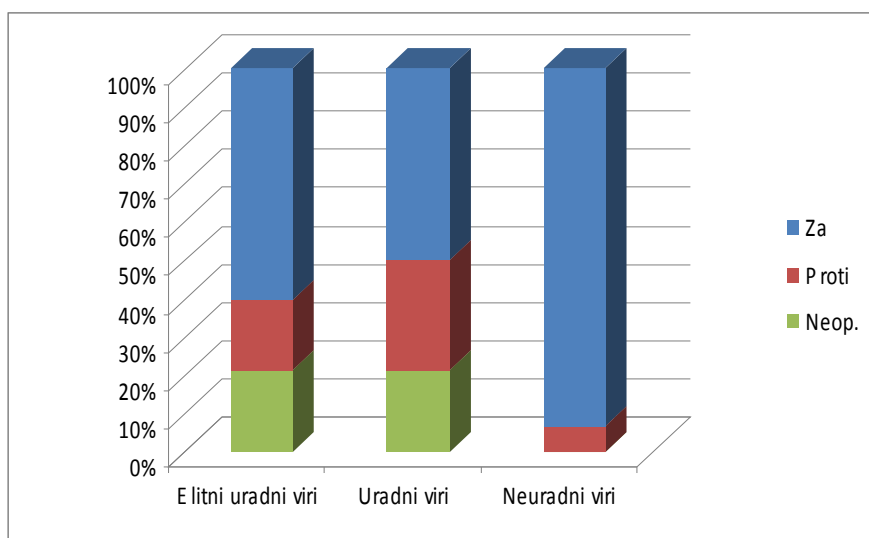

Tabela Č.2:

	Za	Proti	Neop.	Skupaj
Aktivni novinarski	80,77 %	7,69 %	11,54 %	100,00 %
	56,76 %	28,57 %	54,55 %	52,53 %
Rutinski	66,67 %	23,81 %	9,52 %	100,00 %
	37,84 %	71,43 %	36,36 %	42,42 %
Neznan	80,00 %	0,00 %	20,00 %	100,00 %
	5,41 %	0,00 %	9,09 %	5,05 %
Skupaj	74,75 %	14,14 %	11,11 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 99; $\chi^2 = 6,11$; sig. = 0,1911; C = 0,241

Graf Č.2:

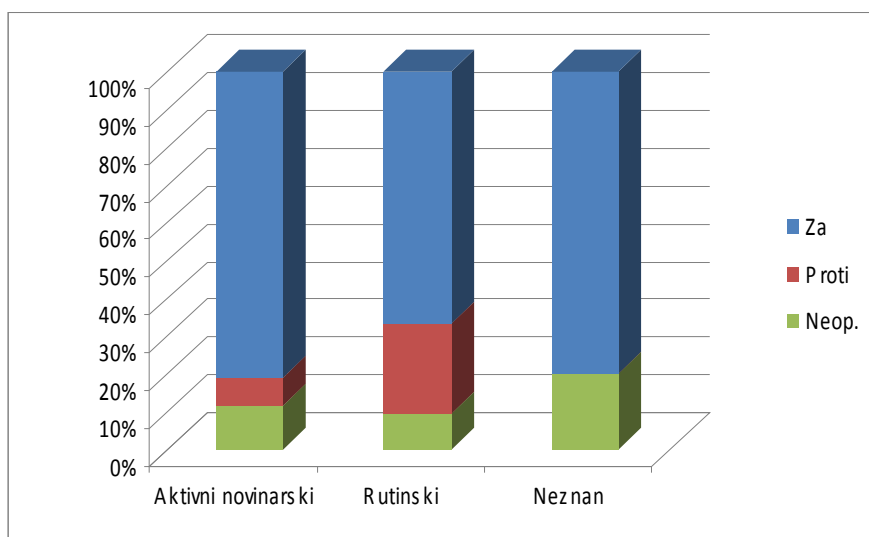

Tabela Č.3:

	Aktivni	Rutinski	Neopr.	Skupaj
Elitni uradni viri	23,68 %	68,42 %	7,89 %	100,00 %
	17,31 %	61,90 %	60,00 %	38,38 %
Uradni viri	71,43 %	14,29 %	14,29 %	100,00 %
	19,23 %	4,76 %	40,00 %	14,14 %
Neuradni viri	70,21 %	29,79 %	0,00 %	100,00 %
	63,46 %	33,33 %	0,00 %	47,47 %
Skupaj	52,53 %	42,42 %	5,05 %	100,00 %
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

N = 99; X² = 25,55; sig. = 0,000039; C = 0,453

Graf Č.3:

